

68 landsbyer fem år efter

Pia Heike Johansen
Thomas Lund Chandler

Danish Centre for Rural Research and Development (CLF)
University of Southern Denmark
CLF Report 30/2014

Alle rettigheder forbeholdes centret (CLF). Mekanisk eller fotografisk gengivelse af denne REPORT eller dele heraf er uden instituttets skriftlige samtykke forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget herfra er uddrag til anmeldelser.

© Syddansk Universitet, Esbjerg og forfatterne, 2014.

Center for Landdistriktsforskning
CLF REPORT 30/2014

ISBN 978-87-91304-78-1

”Undersøgelsen er udført efter opdrag fra Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter. For undersøgelsens udformning er alene Center for Landdistriktsforskning ansvarlig.”

Forfatterne
Center for Landdistriktsforskning
Syddansk Universitet
Niels Bohrs Vej 9-10
DK-6700 Esbjerg
Tlf.: 6550 4221
E-mail: clf@sam.sdu.dk

Indholdsfortegnelse

Summary.....	4
1 Resumé.....	6
2 Introduktion.....	8
2.1 Indledning	8
2.2 Rapportens opbygning	9
3 Metode, begrebsafklaring og datagrundlag.....	10
3.1 Undersøgelsesdesign og metode.....	10
3.2 De 68 landsbyer i yderområder.....	11
3.3 Dataindsamling	11
4 Befolkningsudviklingen i de 68 landsbyer fra 2007-2013.....	15
5 Forklaringer på de 68 landsbyers befolkningsmæssige udvikling	18
5.1 Afstand til nærmeste by som parameter for udvikling	18
5.2 Infrastrukturelle forhold.....	22
5.3 Betydningen af naturen	27
5.4 Lokalt engagement og initiativ	31
5.5 Udstykninger, boligbyggeri samt salg af grunde og huse.....	36
5.6 Offentlig og privat service	40
6 Diskussion og konklusion	46
7 Litteraturliste	50
8 Bilag	51

Summary

In this study we reexamine 68 villages, which were examined five years ago, so as to explain the growth in population that the villages had experienced. The six parameters that were applied as an explanatory framework in the study from 2008 is the focal point in the analysis of the population trends from 2007 to 2013. The six parameters are distance, infrastructure, nature, local engagement, the partitioning of building sites and public and private services. The data has been collected via the internet and through visits to 11 villages and the corresponding interviews with 23 respondents, who reside in the villages.

The study of population trends shows that only 13 of 68 villages have retained the growth in population experienced from 2007-2013. Likewise it shows that the parishes that are the furthest distance from a town or city have experienced an increase in the number of young women and men between the ages of 18-25, while they have experienced that the 30-40 year old men and women to a great extent are moving away from these villages. There is furthermore a decrease in the number of children aged 0-5.

Data collected through desk research regarding the six parameters indicate that several villages have been affected by public budget cuts, which especially increase the demands for mobility. There are, however, differences between the villages, and the data does not provide a clear picture of explanations to why 13 of the 68 villages have retained the trends of population growth. The study from 2008 reached a similar conclusion.

In regard to distances, participatory observation and the statements and photos of the respondents point to distance not being a problem for the people who live there, but a problem for people visiting them. In regards to infrastructure it is mainly the local roads for cyclists and pedestrians that are significant to the quality of life. The statements of the respondents show that nature is particularly important to newcomers and the people who live in the villages. Local engagement is increasing in many villages according to the respondents, especially because they are experimenting with new ways of organizing voluntary work. Construction has stalled somewhat, but when still ongoing many young people utilized the opportunity of the low prices to enter the housing market. The grocery store is, as indicated in the study from 2008, considered a central venue for meeting other villagers. The budget cuts in public transportation are a problem, particularly for the young and the elderly.

The report concludes, in regards to the six parameters, that there is a need for

political decision making concerning exogenous factors, for instance to ensure access to the nature and landscapes, as well as to ensure increased mobility for young and elderly people. In regards to endogenous factors the study concludes that there is a need to develop new and more flexible ways of organizing voluntary work in the villages.

Finally, the study submits four recommendations for initiatives that concern these exogenous and endogenous factors.

1 Resumé

68 landsbyer, som blev undersøgt for forklaringer på deres befolkningsfremgang for fem år siden, genundersøges i denne rapport. Seks parametre, som ligeledes blev anvendt som forklaringsramme i undersøgelsen foretaget i 2008, er omdrejningspunkt for analysen af befolkningsudviklingen fra 2007-2013. De seks parametre er afstand, infrastruktur, natur, lokalt engagement, udstykning af byggegrunde samt offentlig og privat service. Data er indsamlet via internet samt ved besøg i 11 landsbyer og interviews med i alt 23 respondenter bosat i landsbyerne.

Undersøgelsen af befolkningsudviklingen viser, at kun 13 af de 68 landsbyer har fastholdt befolkningsfremgangen fra 2007-2013. Den viser ligeledes, at der i de sogne, som ligger længst fra en større by, har været fremgang i antallet af unge kvinder og mænd fra 18 - 25 år, og at de 30-40 årige både mænd og kvinder i høj grad flytter fra landsbyerne. Der er desuden en større nedgang i antal børn fra 0-5 år.

Skrivebordsindsamlede data vedrørende de seks parametre viser, at en del landsbyer har været ramt af offentlige besparelser, hvilket især stiller øget krav til mobilitet. Der er dog forskelle landsbyerne imellem, og data giver ikke et entydigt billede af forklaringer på, hvorfor 13 af de 68 landsbyer har fastholdt en befolkningsfremgang. Undersøgelsen fra 2008 nåede frem til en lignende konklusion.

Deltagerobservationer samt respondenternes udsagn og fotos peger i forhold til afstande særligt på, at afstande ikke er et problem for de der bor der, men for dem der skal besøge dem. I forhold til infrastrukturen er det først og fremmest de lokale veje for cyklister og gående, der betyder noget for livskvaliteten. Naturen er særdeles vigtig for tilflyttere og de som bor der, viser respondent udsagnene. I forhold til det lokale engagement så er dette ifølge respondenterne stigende mange steder, særligt fordi at der er eksperimenteret med nye måder at organisere det frivillige arbejde. Byggeriet er gået i stå, men da det stod på, var det særligt de unge, der benyttede sig af muligheden for at komme ind på boligmarkedet gennem de lavere huspriser. Købmanden er ligesom i undersøgelsen fra 2008 betragtet som værende meget central som et mødested. Besparelserne i den kollektive trafik er et problem især for de unge og ældre.

Rapporten konkluderer i forhold til de seks parametre, at der er behov for politiske beslutninger i forhold til eksogene (udefrakommende) faktorer som for eksempel sikring af adgang til natur og landskab samt sikring af en øget mobilitet for unge og ældre. I forhold til endogene (indefra kommende)

faktorer konkluderer rapporten, at der er behov for at udvikle nye og mere fleksible måder at organisere det frivillige arbejde i landsbyerne.

Rapporten kommer sluttelig med fire anbefalinger til indsatser, der vedrører disse eksogene og endogene faktorer.

2 Introduktion

2.1 Indledning

I 2008 gennemførtes en undersøgelse af 68 danske landsbyer (Johansen og Eskildsen, 2008). Baggrunden for undersøgelsen var, at en afdækning af landsbyernes udvikling foretaget af By- og Landskabsstyrelsen viste, at der i perioden 1997-2007 havde været befolkningstilvækst i 68 landsbyer i danske yderområder. Undersøgelsen rejste derfor forskningsspørgsmålet: Hvilke forklaringer kan der findes på, at 68 landsbyer i Danmarks yderområder har oplevet en befolkningsmæssig tilvækst i perioden 1997-2007, og kan disse forklaringer operationaliseres og gentages med forventning om at skabe befolkningsmæssig tilvækst i andre landsbyer i yderområder? Rapporten konkluderede, at en kombination af flere faktorer kunne forklare den positive befolkningsudvikling. I kombination indgik lokale naturressourcer, lokalt engagement, infrastruktur, samt offentlig og privat service. Det var et vigtigt resultat, at kombinationen af faktorer var forskellig fra sted til sted.

I de fem år der er gået siden rapporten blev udarbejdet, har opmærksomheden på landdistrikternes udfordringer været stigende, samtidig med at diskursen i pressen har ændret sig betydeligt. Der bliver til stadighed fundet på nye betegnelser for landdistrikterne. Vandkantsdanmark, Vejkantsdanmark, Den rådne banan, Udkantsdanmark og yderområder er bare nogle af de betegnelser, som er introduceret af medierne for at italesætte den ulige udvikling mellem byen og på landet.

Der er i de forgangne fem år på græsrodsplan og i samarbejde med forskere udviklet initiativer til at fremme bosætningen gennem: øget fokus på landsbyens frivillige engagement og dens fysiske udtryk med ordningen 'Den blomstrende Landsby', ved at styrke den lokale identitet gennem den fysiske planlægning af landskabet (Hjalager, 2013) og ved at aktivere stedbundne kulturelle ressourcer (Realdania, 2012).

Politisk har der over de seneste fem år været en række indgreb, som påvirker hverdagslivet på landet. Fra kommunalpolitisk side er der truffet en række beslutninger, som tvinger borgere på landet til at rejse længere for at opnå de samme offentlige og private services som borgere i byerne. Fra statspolitisk side er det besluttet at yde tilskud til nedrivning af forfaldne bygninger.

Fra økonomisk side er landsbyborgerne over de seneste fem år ramt af konsekvenserne af et presset boligmarked, som viser sig ved, at stadig flere huse på

landet ikke kan sælges. Enten fordi at der ikke er købere, som tør investere i boligkøb på landet, eller fordi at det i nogle områder er vanskeligt at optage kreditforeningslån.

En række undersøgelser har over de seneste fem år afdækket forskellige forklaringer på, hvad der kan skabe tilflytning (Johansen og Thuesen, 2011), hvorfor akademikere vælger at fraflytte landsbyerne efter nogle få år med et hverdagsliv på landet (Nørgaard et al, 2010) og hvad manglen på arbejdspladser på landet betyder for de mange unge, der er søgt på til byerne for at få en uddannelse, som ingen virksomheder eller institutioner på landet gør brug af (Svendsen, 2013).

Det er ikke en ny tendens, at de bymæssige områder vokser, mens landdistrikterne og yderområderne mister befolkning (Sørensen, 2014). Men som afsættet til undersøgelsen fra 2008 pegede på, så er der under den generelle tendens store variationer. Det er ikke alle landsbyer, landdistrikter og yderområder, som præges af en afvandring. I 2008 var der i Danmarks rurale yderområder, ligesom der er i dag, et fald i antallet af indbyggere. Da rapporten om de 68 landsbyer udkom i 2008 var interessen stor, fordi disse landsbyer gik imod den generelle befolkningsudviklings tendens. Den gang var det, som det er i dag, også en stor udfordring i social, planlægningsmæssig, politisk, kulturel og økonomisk sammenhæng at formidle landsbylivet som et attraktivt alternativ til storbylivet.

Fem år efter at rapporten udkom, vender vi nu tilbage til de 68 landsbyer for at undersøge, om den positive befolkningsudvikling i landsbyer har kunnet fastholdes. Forskningsspørgsmålet lyder: *hvordan har befolkningsudviklingen været i 68 landsbyer i perioden 2007-2013, og hvilke forklaringer findes der herpå ?* Formålet er at bidrage til debatten om landsbyernes udviklingsmuligheder samt at genvurdere konklusionerne fra 2008 rapporten.

2.2 Rapportens opbygning

Rapporten er opbygget på følgende vis: I kapitel 2 præsenteres metoden, begrebsafklaringer og datagrundlaget for undersøgelsen af ændringen i de 68 landsbyer. I kapitel 3 præsenteres undersøgelsens resultater i forhold til befolkningsudviklingen, mens kapitel 4 fokuserer på forklaringer på befolkningsudviklingen i de 68 landsbyer. Kapitlet går i dybden med, hvilke ændringer der har været i de 68 landsbyer ud fra seks af de parametre, der også blev undersøgt i den tidligere rapport (Johansen og Eskildsen, 2008). I kapitel 5 diskuteres resultaterne, og der konkluderes på undersøgelsesspørgsmålet.

3 Metode, begrebsafklaring og datagrundlag

3.1 Undersøgellesdesign og metode

Grundlaget for denne rapport er som beskrevet i indledningen den tidligere rapport ”68 landsbyer i yderområder med befolkningstilvækst i perioden 1997-2007” (Johansen og Eskildsen, 2008). Vi undersøger således de 68 landsbyer, som havde befolkningstilvækst i perioden 1997-2007 ud fra seks af de samme parametre som i den forhenværende rapport for derigennem at kunne sammenholde befolkningsudviklingen med forandringer i eksogene og endogene faktorer, der kan påvirke befolkningsudviklingen.

De seks parametre, som blev undersøgt, er først og fremmest inspireret af det internationalt sammenlignende studie af landdistriktdynamikker ”Dynamics of Rural Areas” (Bryden og Hardt, 2001). DORA-projektet beskæftiger sig med både stedlige og ikke stedlige ressourcer samt endogene og eksogene dynamikker for forandring. De seks parametre er:

- Afstand til nærmeste by
- Infrastrukturelle forhold
- Naturværdier
- Engagement og lokalt initiativ
- Offentlige og private investeringer i byggegrunde
- Offentlig og privat service

Der anvendes en kombination af kvalitative og kvantitative data til at afdække ændringer inden for de seks parametre. Da vi ønsker at lave en sammenlignende undersøgelse, er disse data indsamlet på samme måde som i undersøgelsen fra 2008. Dataindsamling og -behandling beskrives nærmere i afsnit 2.3.

I den sammenlignende analyse undersøges ændringer inden for hvert af de seks parametre og kombinationer af parametre. Disse ændringer sammenholdes med befolkningsudviklingen i de enkelte landsbyer. Udviklingen sammenholdes også med den gennemsnitlige befolkningsudvikling i henholdsvis landsbyer med befolkningstilvækst og befolkningstilbagegang.

Der er ikke i denne undersøgelse foretaget en statistisk revurdering af samtlige danske landsbyers befolkningstilvækst, og analysen beskæftiger sig udelukkende med de 68 landsbyer.

3.2 De 68 landsbyer i yderområder

Definitioner af yderområder og landsbyer følger undersøgelsen fra 2008, hvori det forklares, at:

”Afgrænsningen af ”yderområde” er fra Landsplanredegørelsen 2006. Her er yderområder defineret som områder, der hører til pendlingsoplande til byer under 20.000 indbyggere. Ud fra denne afgrænsning omfatter yderområderne de kystnære områder i Nordvestjylland, den nordlige del af Vendsyssel, den nordøstlige del af Djursland, Tønder egnen, Lolland-Falster, Langeland, Bornholm og en række mindre øer. Desuden er der fra By- og Landskabsstyrelsens side tilføjet kommunerne Hjørring, Frederikshavn, Åbenrå og Sønderborg, som er pendlingsoplande til byer under 30.000 indbyggere. Landsbyer defineres som samlinger af huse med mere end 200 indbyggere og mindre end omkring 1000 indbyggere” (Johansen og Eskildsen, 2008).

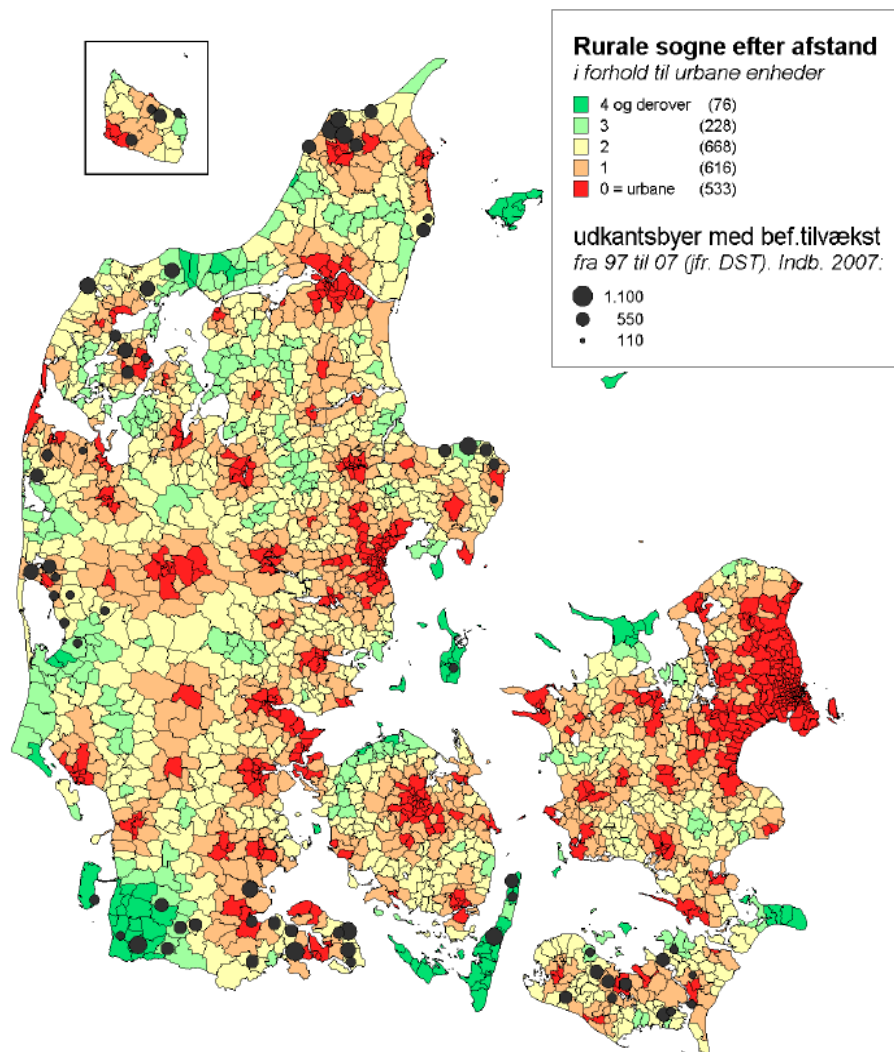
Figur 1 viser de 68 landsbyer og deres placering i forhold til byer. I figuren illustreres fem afstandslag, hvor 0 henviser til by-sogne (markeret med rød), 1 henviser til landsogne, der er lokaliseret direkte op ad byer (markeret med orange), 2 henviser til landsogne, hvor et andet landsogn skal krydses for at nå byen (markeret med gult), 3 henviser til landsogne, hvor to landsogne skal krydses (markeret med lys grøn) og 4 henviser til landsogne, hvor tre eller flere landsogne skal krydses for at nå til en by (markeret med mørk grøn) (Johansen og Nielsen, 2012).

3.3 Dataindsamling

Indsamlingen af de kvalitative data er foregået som en kombination af desk-research af blandt andet alle landsbyernes hjemmesider og af de involverede kommuners planer for landsbyerne. I de tilfælde, hvor det ikke var muligt at finde informationerne via internettet, blev landsbyrepræsentanter og kommuner kontaktet telefonisk for at indhente oplysningerne.

Elleve landsbyer blev udvalgt til dybdegående undersøgelser. Her blev der foretaget semistrukturerede interviews og uformelle samtaler med landsbyboere. Ligeledes blev der indsamlet data fra deltagerobservationer af blandt andet opslagstavler ved købmænd og forsamlingshuse, af adgangsforhold til naturen og af husenes stand.

Ved udvælgelsen af de 11 landsbyer blev det for de ni af dem taget i betragtning, at landsbyerne havde oplevet en befolkningsfremgang fra 2007 til 2012 og at de lå i forskellige dele af landet. I en enkelt kommune, Hjørring, viste sig forsat at være fremgang i hele fire af kommunens landsbyer, og derfor blev de fire landsbyer valgt til dybere undersøgelse. To landsbyer - Hundslev og Øster Kippinge - blev valgt, fordi de var besøgt i 2008. De havde begge oplevet en befolkningstilbagegang i perioden 2007-2013.

Figur 1: De 68 landsbyer i yderområderne med befolkningsvækst sammenholdt med graden af ruralitet i sognene (Johansen & Eskildsen, 2008).

Landsbyerne blev besøgt i maj og juni 2013. Befolkningstal fra 1. januar 2013 var ikke tilgængelige ved udpegningen af landsbyer, og derfor blev denne foretaget på baggrund af 2012-data. Den efterfølgende gennemgang af befolkningsudviklingen frem til 2013 viste, at to af de besøgte landsbyer da var gået fra at have haft en positiv befolkningsudvikling frem til 2012 til at have haft en negativ befolkningsudvikling frem til 2013. Det drejer sig om Vils i Morsø Kommune, som ligeledes var besøgt i 2008, og Varnæs som i 2012 blev udpeget som årets landsby. Varnæs er beliggende i Åbenrå Kommune. Således har altså syv af de elleve besøgte landsbyer haft en befolkningstilvækst, mens fire har haft en befolkningstilbagegang.

Som udgangspunkt blev der udvalgt tre respondenter i hver af de 11 landsbyer til interview. Interviewpersonerne var en særlig aktiv borger i lokalsamfundet (ildsjæl), en tilflytter samt enten den lokale præst eller en repræsentant fra

foreningslivet. Ikke i alle landsbyer var det dog muligt at få interview i stand med disse repræsentanter. I to landsbyer (Øster Kippinge i Nykøbing Falster Kommune og Tversted i Hjørring Kommune) lykkedes det slet ikke at få gennemført interview. Alle interview er optaget på bånd og efterfølgende transskriberet, og materialet er kodet til anvendelse som citater i analysen.

Tabel 1 viser de besøgte landsbyer, og hvilke respondenter der blev interviewet.

Tabel 1: Besøgte landsbyer og interviewede respondenter

Landsby	Kommune	Befolkningsudvikling i % 2007-2013	Ildsjæl	Tilflytter	Præst	Foreningsrepræsentant
Bjergby	Hjørring	2,9	1	1	1	1
Astrup	Hjørring	9,9	1	2		1
Tornby	Hjørring	1,9			1	1
Tversted	Hjørring	1,39				
Frifelt	Tønder	4,17	1			
Øster Højst	Tønder	4,12	1	1	1	1
Hostrupskov	Åbenrå	18,6	1			
Varnæs	Åbenrå	-1,69	2			1
Hundslev	Sønderborg	-4,2	1	1		
Kippinge	Guldborgsund	-2,6				
Vils	Morsø	-0,21			1	2

Data omkring befolkningsudviklingen i de 68 landsbyer er hentet via Danmarks Statistiks offentligt tilgængelige data på Statistikbanken.dk. For landsbyerne er BEF44: Folketal 1. januar efter byområde anvendt. For at få et billede af befolkningsudviklingen i forhold til alder og køn er der desuden indhentet data fra tabel KM5: Folketal 1. januar efter sogn, køn, alder og medlemskab af folkekirken.

Som et led i dataindsamlingen er respondenterne i de besøgte landsbyer opfordret til at sende billeder fra landsbylivet. Vi har modtaget over 100 fotos. Et lille udpluk af disse fotos vises her i rapporten.

4 Befolkningsudviklingen i de 68 landsbyer fra 2007-2013

I perioden 2007 til 2013 havde de 68 landsbyer samlet set en befolkningstilbagegang på 3,4 %. I den samme periode oplevede de kommuner, som landsbyerne er lokaliseret i, en befolkningstilbagegang på 3,1 %, mens de sogne, som landsbyerne er lokaliseret i, oplevede en befolkningstilbagegang på 4,2 %.

Den samlede opgørelse dækker over, at der i 13 af de 68 landsbyer har været en befolkningsfremgang, mens der i 49 landsbyer har været en befolkningstilbagegang i den pågældende periode. I tre landsbyer er der ingen ændring i befolkningstallet. Tre landsbyer er udgået af statistikken, to af disse havde i 2007 et befolkningstal omkring 200 indbyggere. Det formodes, at de er udgået, fordi befolkningstallet er faldet til under 200 indbyggere. Den tredje landsby, som er udgået af statistikken, har det ikke været muligt at finde en forklaring på.

Af de 13 landsbyer, som havde befolkningsfremgang, er fire af dem lokaliseret i Hjørring Kommune, to i Åbenrå Kommune, to i Ringkøbing-Skjern Kommune, to i Tønder Kommune, en i Sønderborg Kommune, en i Thisted Kommune og en i Guldborgsund kommune.

Befolkningsudviklingen fordelt på alder og køn er undersøgt i de 45 landsbysogne med afstand 2, 3 og 4 i forhold til en by, som i perioden 1997-2007 havde en befolkningsfremgang. Resultat viser, at samlet set i de tre afstandslag er antallet af kvindelige indbyggere i aldersgruppen 18-25 årige steget med 3,4 % i perioden, mens udviklingen har været en anelse negativ i forhold til antal mandlige indbyggere (-0,78 %). Der er dog variationer inden for de enkelte afstandslag. Tabel 2 nedenfor viser udviklingen inden for aldersgruppen 18-25 år fordelt på mænd og kvinder i de 43 ud af 68 landsbyer, som er beliggende med en afstand, der indebærer, at enten et, to eller tre sogne skal passeres for at komme til en by.

Tabel 2: Udviklingen i befolkningen mellem 18 og 25 år i 45 landsbyer, der i perioden 1997-2007 havde befolkningstilvækst fordelt efter køn og afstand til by målt i forhold til landsogne, der skal passeres.

	Afstand 2 (et landsogn skal passeres for at nå en by)			Afstand 3 (to landsogne skal passeres for at nå en by)			Afstand 4 (tre landsogne skal passeres for at nå en by)		
	2007 antal	2013 antal	Ændring i %	2007 antal	2013 antal	Ændring i %	2007 antal	2013 antal	Ændring i %
Kvinder 18-25 år	736	746	1,4	215	235	9,3	138	150	3,4
Mænd 18-25 år	960	942	-1,9	330	342	3,6	207	198	-4,4
I alt	1696	1688		604	635		345	348	

Indbyggertallet i aldersgruppen 30-40-årige er faldet mest både for mænd og kvinder. Faldet er i aldersgruppen i perioden 26,5 % for mænd, mens den er 24,5 % for kvinder. Tabel 3 viser udviklingen inden for de enkelte afstande fra 2007-2013.

Tabel 3: Udviklingen i befolkningen mellem 30 og 40 år i 45 landsbyer, der i perioden 1997-2007 havde befolkningstilvækst fordelt efter køn og afstand til by målt i forhold til landsogne, der skal passeres.

	Afstand 2 (et landsogn skal passeres for at nå en by)			Afstand 3 (to landsogne skal passeres for at nå en by)			Afstand 4 (tre landsogne skal passeres for at nå en by)		
	2007 antal	2013 antal	Ændring i %	2007 antal	2013 antal	Ændring i %	2007 antal	2013 antal	Ændring i %
Kvinder 30-40 år	1926	1457	-24,4	539	414	-23,2	367	280	-24,5
Mænd 30-40	2027	1498	-25,6	569	409	-28,1	380	285	-25
I alt	3953	2955		1206	877		747	565	

Antallet af børn i de 49 af de 68 landsbyer, som er lokaliseret med afstand 2, 3 og 4, er faldet fra 2893 børn i alderen 0-5 år i 2007 til 2250 børn i alderen 0-5 år i 2013.

5 Forklaringer på de 68 landsbyers befolkningsmæssige udvikling

I dette kapitel beskrives forandringer inden for seks af de parametre, som blev anvendt som forklaringsramme i den foregående undersøgelse. Forandringerne holdes op imod den gennemsnitlige befolkningsudvikling på -3,4 % samt udviklingen i de 13 landsbyer, som fortsat har en positiv befolkningsudvikling inden for perioden.

5.1 Afstand til nærmeste by som parameter for udvikling

Et argument i DORA projektet er, at landsbyer beliggende i nærheden af en større by har udviklingsmæssige komparative fordele set i forhold til landsbyer beliggende længere væk fra større byer. Tallene for befolkningsudviklingen for henholdsvis de 68 landsbyer og de kommuner og landsogne, som landsbyerne er placeret i, indikerede da også en tendens til jo tættere bebyggelse des mindre befolkningstilbagegang. Forholdet til afstande er ofte i litteraturen antaget at være afhængig af den enkelte og dennes oplevelse af afstande. Oplevelsen af afstande er således ikke nødvendigvis knyttet til hverken transporttid eller distance alene. Derfor kan det være vanskeligt at afdække, hvilken betydning afstande har generelt for landsbyudvikling. For at kunne arbejde med afstande er der derfor i forbindelse med rapporten fra 2008 udviklet en analyseramme for forståelsen af afstande, som har udgangspunkter at des flere landsbyer og samlinger af huse, som skal passeres for at komme fra en given landsby til en større by, jo større opleves afstanden (Johansen og Nielsen, 2012).

5.1.1 Afstande til nærmeste by og befolkningsudviklingen i de 68 landsbyer

Af undersøgelsen af befolkningsfremgangen fra 1997-2007 fremgik det, at der kunne være en tendens til, at jo tættere en landsby er beliggende på en by, des bedre er muligheden for positiv befolkningsudvikling (Johansen og Eskildsen, 2008). Denne antagelse bygger alene på fordelingen af de 68 landsbyer inden for fem afstande, målt i forhold til antal sogne der skal passeres for at nå en større by. Sammenholdes fordelingen af de 68 landsbyer efter ruralitet imidlertid med det samlede antal danske sogne fordelt efter sådanne afstande, så forholder det sig sådan, at der er forholdsmæssig flere landsbyer med befolkningsfremgang i landsogne, hvor et, to eller tre landsogne skal passeres, for at nå en by. Altså i de sogne der er ligger længere væk fra en større by.

Af de 13 landsbyer, som stadig har en befolkningstilvækst i 2013, er syv af dem beliggende i landsogne med ruralitet 2, 3 og 4 (svarende til at henholdsvis et, to eller tre landsogne, skal passeres for at nå en by) mens de resterende seks fordeler sig med en i ruralitet 0 og fem i ruralitet 1 (svarende til henholdsvis at være defineret som en by og at ingen landsogne skal passeres for at nå byen). Det synes således ikke entydigt, at det i forhold til befolkningstilgang skulle være en komparativ fordel for landsbyerne at være lokaliseret tæt på en større by. I Tabel 4 vises antallet af landsbyer i de to perioder inden de enkelte grader af ruralitet.

Tabel 4: 68 landsbyer i yderområder med befolkningsmæssig udvikling fordelt på grad af ruralitet i perioden 1997-2007 og 13 landsbyer i perioden 2007-2013 fordelt på ruralitet.

	Ruralitet 0	Ruralitet 1	Ruralitet 2	Ruralitet 3	Ruralitet 4
Alle sogne i Danmark	533	616	668	228	76
68 landsbyer med befolkningsfremgang 1997-2007	5	20	27	9	7
13 af de 68 landsbyer med befolkningsfremgang 2007-2013	1	5	3	3	1

Ovennævnte betragtning omkring landsbyers lokalisering i ruralitet 2, 3 og 4 skal ses i sammenhæng med den samlede befolkningsudvikling i disse områder. Denne viser, at der i perioden 2007-2013 i sogne med ruralitet 4 – altså i de sogne som har længst til en by - er en befolkningstilbagegang på 5,56 %, i sogne med ruralitetsgrad 3 med 1,96 % og i sogne med ruralitetsgrad 2 med 2,24 %.

5.1.2. Observationer og respondentudsagn vedrørende afstande

Der indgår ikke i spørgeguiden til de semistrukturerede interviews spørgsmål vedrørende afstande, alligevel er det noget som respondenterne kommer ind på i løbet af interviewet.

Det fremgår af deres udsagn og fortællinger, at bevidstheden om afstande er en integreret del af det at bo i en landsby, og at det er sjældent, at det egentlig kommer på tale som en særlig udfordring. En respondent fra Øster Højst i Tønder Kommune udtrykker det på denne måde: *"Hvis der er noget man savner, så kører man efter det. Det er ikke noget, der irriterer. Man føler ikke, at der er noget, man ikke kan i hvert fald, eller at der er langt, hvis man skal noget"*. En anden respondent fra Øster Højst bakker op og udtaler: *"Jeg kan godt lide, at den (landsbyen) ligger centralt i forhold til alting, så hvis man skal noget, så er der ikke længere end 20 kilometer til Åbenrå og 30 til Haderslev og 50 til Sønderborg og til Skærbæk og Tønder 15. Så det er jo meget centralt"*. En respondent fra Bjergby i Hjørring Kommune sætter forholdet til afstande i perspektiv, da han siger: *"Det, jeg godt kan lide ved den her beliggenhed, er den her nærhed til Norge og til havet"*.

Når afstande kom på tale, var det oftest i forbindelse med kulturlivet, og der synes blandt respondenterne at være en generel accept af, at det er nødvendigt at køre efter større kulturelle oplevelser. En respondent, som nyligt er tilflyttet Hundslev i Sønderborg Kommune, udtaler: *"Vi går til mange koncerter inde i Sønderborg også, og vi tager til både København og Odense. Så stort er det trods alt ikke herude"*. En respondent fra Tornby i Hjørring Kommune siger om afstande og kulturliv: *"Jamen teatret i Hjørring er et glimrende teater..... vi er også blevet ret glade for, at der er en kunstbygning i Vrå..... jeg kører også gerne til Ålborg både til museer og gallerier og teater. Så er der dans i Skagen, som jeg også benytter... jeg kører gerne. Og folk kører gerne efter det"*. At det ikke er dagligt, at man kører efter større kulturoplevelser, og at det derfor ikke er et problem med afstande, giver en respondent fra Astrup sit besyv med på denne måde: *"Hvis vi går til koncert eller landskamp tre eller fire gange om året, så er det da fuldstændigt ligegyldigt, at vi skal køre efter det, når det ikke er oftere, så betyder det ingenting at sætte sig i en bil eller bus eller tog"*. En respondent fra Vils peger på, at der faktisk også er mange kulturelle aktiviteter i lokalområdet, og at det måske også lidt er en skrøne, at man skal køre langt efter de store kulturoplevelser: *"Københavnere tror ikke, at der sker noget her, men i virkeligheden sker der noget hele tiden, vi har store navne. Jesper Thilo, Peter Schaufuss, det kongelige teater, vi har et godt musikværk i Nykøbing ti kilometer herfra, hvor vi kan komme til mange arrangementer..."*.

En anden anledning til at tale om afstande opstod, når talen kom på børn, for eksempel i forhold til idrætsaktiviteter i fritiden. En respondent fra Frifelt fortæller om samarbejdet med fodboldklubben i den nærmeste boldklubby: *"... der havde vi et samarbejde med fodboldklubben allerede, så det var ikke langt at køre.....der er otte kilometer til Skærbæk....man skal have forældre der*

kører. Det var kun første gang, at der kom 100 biler, næste gang var bilerne fyldt bedre op. Nu har de fundet ud af at køre sammen". En respondent fra Hostrupskov siger om kørsel med børn, som en udfordring: "Det er et must, at hvis du skal bo her, så skal du næsten have to biler, og uanset om det er vores børn eller andres børn så bliver de kørt..... De kan ikke finde ud af at cykle sammen, som vi gjorde i flok før i tiden".

Dagligvareindkøb kan også give anledning til at tale om afstande blandt nogle af respondenterne. For eksempel siger en respondent, som nyligt er tilflyttet Astrup: *'Der er fem kilometer til Sindal og otte kilometer til Hjørring, og det der ligger det hele. Det betyder selvfølgelig lid, men ikke så meget, at man ikke vil bosætte sig i Astrup". En foreningsrepræsentant ligeledes fra Astrup følger op 'Det var noget andet hvis der var 20 eller 30 kilometer til butikkerne.... Vi ligger uden for byen og så alligevel tæt på".*

Nogle af respondenterne hæftede sig ved, hvordan oplevelsen af afstande kan blive kulturelt betingede, i særdeleshed at der ofte synes at være længere fra byen og ud på landet end omvendt. En respondent fra Bjergby siger: *"Så afstand er noget diffust noget, når det kommer til stykket. Hvis du som i en storby har alt inden for en meget lille radius, så er afstande pludselig noget, der betyder noget....., Jeg har også meget familie i Odense stadigvæk, og om jeg skal køre til Ålborg eller Odense, kan komme ud på et. Men hvis de skal besøge sig, så puha. Man bliver ikke besøgt så meget den anden vej. I hvert fald ikke i vinterhalvåret". En respondent fra Øster Højst reflekterer over forholdet til afstande på denne måde: "... det tager to en halv time til København med tog.... Det er jo ikke så lang tid for os. Der er længere fra hernede, end der er fra København, pudsigt nok. Men altså der er jo ikke noget, der er langt væk i Danmark, jeg har boet i USA, og der kan man tale om afstande. Vi synes bare mentalt, at der er langt fra den ene ende til den anden". En anden respondent fra Bjergby fortæller om en udefrakommendes oplevelse af afstande på denne måde: *"Folk er jo næsten i chok, når de hører, at det er heroppe, hvor det (Respondentens hus) ligger. Lige nord for Hjørring. Hjjørring skal vi så langt! Når først de er kommet herop, siger de, nå ja men det var jo egentlig ikke så langt. Det er jo kun en halv time længere end til Ålborg".**

At være i god afstand til byen blev af nogle respondenter betragtet som et absolut gode. For eksempel for de lokale håndværkere: *"man kører jo ikke sin bil et andet sted hen, man bruger den lokale mekaniker, man bruger kroen, når man bestiller mad, og man bruger tømmere"* (respondent fra Øster Højst). En respondent nyligt tilflyttet Astrup i Hjørring Kommune fremhæver det at ligge langt væk fra byen som en mulighed for at skabe noget særligt: *"Vi kan passe os selv... vi kan gøre en forskel herude også. Jeg tror det er svært at gøre en forskel i de helt store byer. Her kan vi være med til at bygge noget op".*

5.1.3. Opsamling omkring graden af ruralitet og afstande

Befolkningsudviklingen i de 68 landsbyer set i forhold til ruralitet peger i retningen af, at afstanden til en større by ikke er en væsentlig faktor i dansk

sammenhæng i forhold til landsbyers mulighed for at vokse i antal indbyggere. Respondentudsagn understøtter dette samtidig med, at de peger i retningen af, at afstande kommer på tale i forhold til kulturudbud, kørsel med børn og indkøb. Kørsel med børn var det eneste, der kunne vække en form for modstand mod de afstande, som der naturligt er på landet. Storbyborgeres forhold til afstande som uoverskuelige vakte en form for overbærenhed. Men det giver også en erkendelse af, at afstandsforståelsen kan være en begrænsende faktor for tilflytning, som dog kan bearbejdes ved at blive ved med at invitere storbyvenner og -familie på besøg. Behørig afstand til det pulserende storbyliv kan være med til at fremme de lokales oplevelse af at være med til at gøre en forskel og til at bygge noget vigtigt op.

5.2 Infrastrukturelle forhold

I afdækning af 68 landsbyers infrastrukturelle forhold blev der i undersøgelsen fra 2008 inddraget afstand til motorvej inden for syv kilometer, til central hovedvej inden for fire kilometer, til station eller trinbræt inden for to kilometer og til Margueritroute inden for én kilometer. Når Margueritruten blev medtaget som en del af den centrale infrastruktur, skyldes det, at denne i kraft af sin mærkning som en særlig smuk rute i landskabet må formodes at tiltrække turistfærdsel. En sådan kan danne baggrund for gårdsalg, gallerier, besøgsværksteder med videre og må derfor betragtes som et potentiale for kombineret bosætning og erhverv.

5.2.1 Ændringer i infrastrukturelle forhold og befolkningsudvikling i de 68 landsbyer

I denne gennemgang af de 68 landsbyers forhold omkring infrastruktur sammenholdt med befolkningsudviklingen i perioden 2007-2013 viser der sig følgende:

- Landsbyer uden adgang til motorvej inden for syv kilometer har haft en gennemsnitlig befolkningstilbagegang på 4,1 %. Tre landsbyer har i perioden 2007-2013 fået adgang til motorvej. To af disse har klaret sig bedre end 4,1 % tilbagegang, og én har klaret sig dårligere.
- Syv ud af 10 landsbyer med adgang til motorvej har haft mindre tilbagegang end de 4,1 %.
- Landsbyer uden adgang til Margueritrute inden for en kilometer er gennemsnitligt gået 3,5 % tilbage i befolkningstal. På grund af ændringer i udpejning af Margueritruten har én landsby mistet adgang. Denne landsby er gået mindre end 3,5 % tilbage i befolkningstal. To landsbyer har fået adgang til Margueritruten inden for en kilometer. Én er gået mere end 3,5 % tilbage, mens én er gået mindre end 3,5 % tilbage.
- 14 ud af 26 landsbyer med adgang til Margueritruten inden for én kilometer er gået mindre tilbage end den gennemsnitlige befolkningstilbagegang på 3,5 % for landsbyer uden adgang til Margueritrute.
- 12 ud af 23 landsbyer med adgang til en hovedvej inden for fire kilometer er gået mere frem end gennemsnittet af landsbyer uden adgang til hovedvej inden for fire kilometer.

Af de 13 landsbyer, som i 2013 har oplevet en befolkningsfremgang, er det kun i landsbyen Nybøl, at der har fået ændrede infrastrukturelle forhold. Nybøl er med åbningen af Sønderborgmotorvejen nu beliggende inden for syv kilometer til en motorvej. Tabel 5 viser de infrastrukturelle forhold for de 13 ud af 68 landsbyer som i perioden 2007-2013 stadig oplever en befolkningsfremgang.

Tabel 5: 13 landsbyer med befolkningsmæssig fremgang i perioden 2007-2013 og infrastrukturelle forhold

Kommune	Landsby	Afstand til motorvej < 7 km	Afstand til central hovedvej < 4 km	Afstand til Margueritrute < 1 km	Afstand til station/trinbræt < 2 km
Hjørring	Bjergby	X			
	Tversted			X	
	Astrup	X	X		
Ringkøbing-Skjern	Tornby		X	X	X
	Astrup				
Åbenrå	Lønborg				
	Hostrupskov		X		
Thisted	Genner	X		X	
	Klitmøller			X	
Sønderborg	Nybøl	X			
Tønder	Frifelt				
	Øster Højst		X		
Guldborgsund	Tingsted				

I undersøgelsen fra 2008 blev det i forhold til infrastrukturelle forhold fremført, at flest af landsbyer havde tilfælles, at de var beliggende i nærheden af Margueritruten. Af de 13 landsbyer, der stadig har en befolkningsfremgang, har to kort afstand til motorvej, en landsby har kort afstand til både motorvej og hovedvej, en landsby har kort afstand til både motorvej og Margueritrute, to landsbyer har kort afstand til hovedvej, en landsby har kort afstand til både hovedvej, Margueritrute og trinbræt, to landsbyer har Margueritruten inden for en afstand af en kilometer, mens fire landsbyer ikke har kort afstand til nogle af disse infrastrukturer. Argumentet omkring kort afstand til Margueritrute som en forklaringsfaktor i kombination med andre faktorer bliver således ikke underbygget.

Observationer og respondentudsagn vedrørende infrastruktur

Ved besøgene i landsbyerne var det kendetegnende, at der var ganske få respondenter, der nævnte vejnettet eller jernbane som et særligt gode for landsbyen. I Bjergby nævnte en respondent, som nyligt var tilflyttet: *"...der var nogle ret lækre byggegrunde med naturlig, og vi ville gerne bygge nyt, og det fik vi så mulighed for her. Og så nærheden til motorvejen også, det her med at man kan komme hurtigt væk herfra også"*. I Astrup, som ligeledes har motorvejen inden for syv kilometer, nævnte ingen af respondenterne motorvejen. I Varnæs, som er beliggende i nærheden af hovedvejen, nævnte en respondent: *"...vi valgte Varnæs, fordi der er en fornuftig infrastruktur, og her kører du nemt til Åbenrå eller Sønderborg, eller nord eller syd på"*. Til spørgsmålet omkring det overordnede indtryk af byen nævnte en respondent i Øster Højst hovedvejen som en fordel og adgang til motorvej som et gode, selvom der er mere end 20 minutters kørsel til motorvejen fra Øster Højst: *"Arbejds mæssigt er det nemt at komme herfra. Geografisk placering. Der er ikke så langt til motorvej, hvis det er det. Så jeg tror, det er værre vest på med befolkningstal"*. Tornby i Hjørring Kommune har som den eneste af de 68 landsbyer adgang til jernbanen. Der er hele to trinbræt i landsbyen, som strækker sig langs hovedvejen mellem Hjørring og Hirtshals. Her nævnte en respondent, at jernbanen var en fordel for landsbyen i forhold til at tiltrække nye borgere: *"Og så flytter der familier hertil, som ser det som en god mulighed, hvor man ikke behøves at have to biler. Man kan tage toget, det ligger lige herovre ved siden af, og komme både til Hjørring og Hirtshals på en nem måde. Det er helt sikkert, at det er det, der ligger til grund for, at vi har så stor fremgang, som vi har"*.

Ingen af respondenterne nævnte Margueritruuten direkte, men der var flere respondenter, der kom med udtalelser omkring den lokale infrastruktur for ”bløde trafikanter” som et særligt gode ved at bo i landsbyen. En respondent fra Bjergby fortæller: ”... der er et utal af stier, og to personer heroppe har simpelthen kortlagt en masse af de gamle stier, gamle hulveje, og mælkevej og postveje..... Herude er jo et meget attraktivt område at løbe, fordi der er så bakket, og de er rigtig mange cykelryttere ude at træne også”.

En respondent fra Hundslev pegede på, at det kan være vigtigt at overveje, hvordan stier ud i landskabet planlægges med argumentet om, at det ville være bedre, hvis der var etableret stier, som lagde op til rundture: ”... så er der den gamle jernbanesti, egentlig snakkede vi om at få den gamle sti åbnet, så man kan få de her rundture. Mange stier er ud og hjem”.

En respondent, som nyligt er tilflyttet Astrup, sammenligner forholdene for cyklister med en storby: ”Jeg cykler en del, og jeg skal kun to kilometer den vej, så har jeg noget af det smukkeste natur, og bor man inde i en storby, så kan man ikke andet end at holde for lyskryds hele tiden og køre på træls cykelstier med huller i. Herude kan jeg køre den vej eller den vej, og så har jeg flot natur, lige der hvor jeg bor...”.

En anden vinkel på betydningen af stier kommer fra en respondent fra Hustrupskov, som fortæller om oplevelsen af at stier og adgang til stranden begrænses af nye tilflyttere, og hvordan det kan påvirke andre tilflyttere: ”Så kommer der selvfølgelig nogen og bygger huse her til tre, fem, otte, ti millioner, og så tror de jo, at de har købt hele området, og det behøver ikke at være negativt, men det er det lidt, og det betyder, at når de kommer ned og får en strandgrund, så tror de at de ejer hele stranden og det meste af fjorden, og de andre der flytter hertil, de kan så pludselig ikke”.

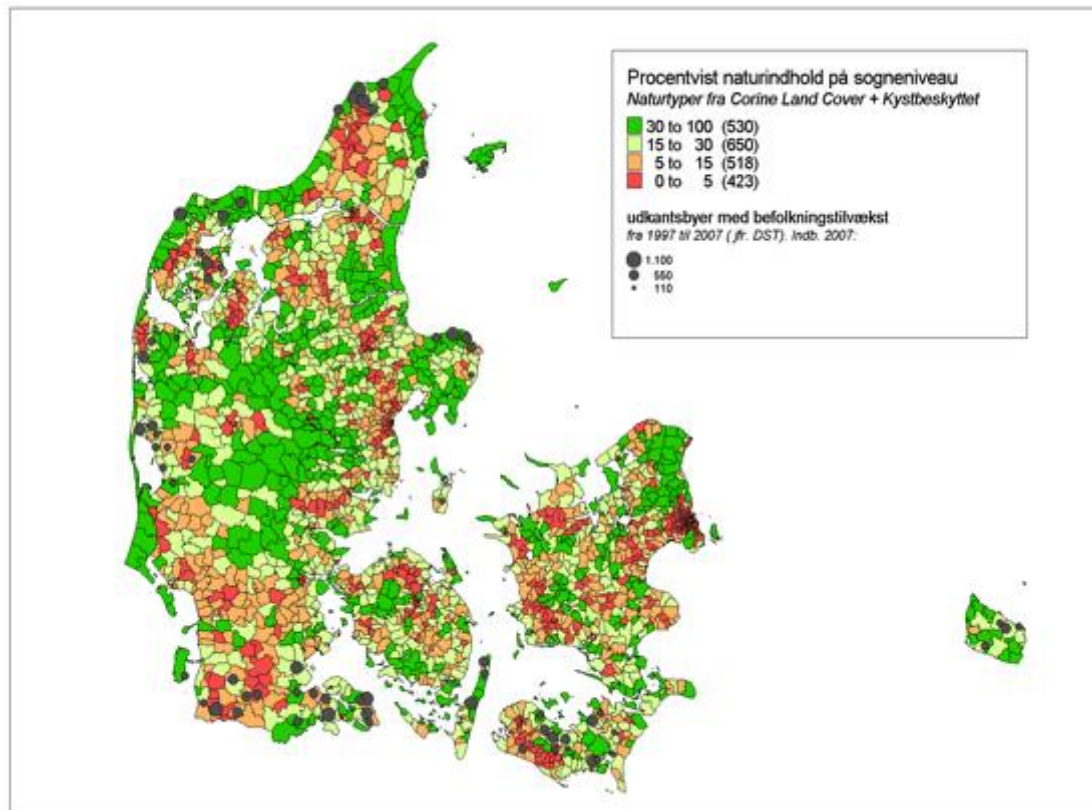
Opsamling omkring infrastruktur og stinet for bløde trafikanter

Opgørelsen over afstande til motorvej, hovedvej, Margueritruute og trinbræt viser ikke et ensidig billede af betydningen af disse for befolkningstilvæksten. Der er dog en lille antydning af at det kan være en komparativ fordel at være lokaliseret i nærhed af motorvej. Nogle få respondenter, som nyligt er tilflyttet landsbyen, peger på, at det er vigtigt med motorvejen inden for kort afstand, så man hurtigt kan komme til en større by. En del respondenter fokuserer på, at det er vigtigt med lokale stinetnet og gode veje til cykling, og dette er med til at øge livskvaliteten og glæden over at bo i landsbyen. En respondent peger på vigtigheden af, at adgang til naturen ikke begrænses af tilflytteres behov for at markere deres ejendomsret på bekostning af helheden.

5.3 Betydningen af naturen

Afklaring af betydningen af naturen er i rapporten fra 2008 inkluderet en analyse af graden af natur i de sogne, hvori landsbyerne er lokaliseret. Grad af natur er opgjort som andelen af sammenhængende ubebyggede arealer, der ikke er i landbrugsmæssig omdrift i sognet. Det kan for eksempel være overdrev, skove, strandenge, kystlinjer, moser og enge. Figur 2 viser den procentvise andel af naturarealer inden for de enkelte landsogne. De ”røde” landsogne er sogne med 0-5 % naturindhold, de orange sogne med 5-15 % naturindhold og så videre. Tallene i parentes henviser til antallet af landsogne inden for de enkelte intervaller af andel af naturindhold.

Figur 2: Graden af natur i de danske landsogne (Johansen og Nielsen, 2012)

Natur og befolkningsudvikling i de 68 landsbyer

Undersøgelsen fra 2008 viste, at 49 ud af 68 landsbyer med befolkningsfremgang lå i landsogne med naturgrad 2 og 3. Derfor blev der argumenteret for, at naturen spiller en væsentlig rolle for, hvor attraktive landsbyer er for potentielle tilflyttere.

Denne undersøgelse peger i samme retning. idet den viser, at de 13 landsbyer, som har bevaret den positive befolkningsudvikling fra 2007-2013, alle er beliggende i sogne med naturgrad 2 eller 3.

Observationer og respondentudsagn vedrørende naturen

I de semistrukturerede interviews var et af spørgsmålene til respondenterne: Hvilken rolle spiller naturen i din hverdag, hvor opsøger du den, og hvordan bruger du den? En respondent nyligt tilflyttet til Hundsløv lægger særlig vægt på naturen lige uden for døren. Hun fortæller om naturens rolle i hverdagen: ”... det betyder rigtig meget for mig, at man kan komme ud et sted, hvor det ikke bare er beton, altså jeg skal have natur omkring mig, det er så vigtigt. Jeg har marker omme bagved og skov lige hernede, og jeg er tæt på stranden. Jeg går rigtig meget op i have, og forsøger så vidt muligt at blive selvforsynende med grøntsager, går meget op i økologi...”. En respondent fra Hostrupskov har boet hele sit liv i landsbyen, og stadig er det en vigtig del for ham at have naturen omkring sig. Han fortæller: ”Det er sådan, at den har altid været her. Hver eneste dag når jeg står op, så kigger jeg over fjorden og går op på markerne og kigger”. En respondent fra Tornby fortæller om, hvordan hun har sine egne rutiner i forhold til at gå i naturen, og hvordan de synes at falde sammen med, hvad andre i landsbyen også gør: ”Jeg åbner lågen til min have, og så går jeg i plantagen, så det er på daglig basis, så det er selvfølgelig skoven, men for mig er det allermest havet og stranden..... jeg og andre har det med, at vi vil godt lige ned og sige farvel til solen, og det er der mange fra byen, der gør. Man pakker lige en mad sammen og sætter sig ned og spiser... gå, sidde, spise en is..., det gør alle...”.

I nogle landsbyer hæfter respondenterne sig mindre ved den nære natur, men betragter hele egnen som et landsbygode. I de landsbyer fortæller respondenterne typisk, at de kører i bil for at komme på ture i naturen. For eksempel fortæller en respondent fra Vils: ”Vi har meget smuk natur her, altså hvis jeg

skal gå en tur med en veninde, så tager vi til Legind Bjerger eller Hanklit, eller hvor man ellers kan gå". Også respondenter fra Øster Højst fortæller om, hvordan de kører i bil for at komme ud i naturen: "Den vej der er der naturen. Og vi tager jævnlige ud og kører i naturen. Når vi er i Tønder en gang imellem, kører vi lige ned til digerne og kigger ned til vandet, ikke sådan lange vandreture".

Nogle respondenter er tydeligt stolte over at bo i et naturskønt område og fortæller gerne om alle kvaliteterne. En respondent fra Hundslev er rigtig glad for de lokale skovområder: *"Vi har jo nok Danmarks flotteste skov, Nørreskov, som er den længste skov, hvor man kan køre igennem, og der er stendysse og langdysser og skrænter og nogle af Danmarks flotteste bøgetræer. Det er et enestående skovområde".* En respondent fra Bjergby fortæller stolt om de rammer, som den lokale natur giver for fysisk udfoldelse: *"... jeg mountainbiker også en del, og det er også et fantastisk område til det, jeg vil påstå nogle af Danmarks bedste områder til det, måske slået af Silkeborg".*

En respondent fra Øster Højst fortæller stolt om de mange rovfugle, som er i området, og som han kan se når han går på diget: *"... en lille vandretur på digerne og så ud at kigge efter fuglene. Her har vi både ravne og ørne og her er andre store rovfugle, og de er jo fantastiske. Vi har fiskeørne herovre...".*

For nogle respondenterne giver den lokale natur muligheder for at dyrke fritidsaktiviteter sammen med hele familien. For eksempel fortæller respondent fra Bjergby som er tilflytter: *"... Vi spiller hverken håndbold eller fodbold, det er noget med overnatningsture, der er masser af shelters, så vi tager pigerne med ud og griller og laver bålmad... og hver for sig: "min kone rider, og der ligger rideskole og alt muligt her i området, og jeg vindsurfer og vindsurfing og surfing, det har jeg lige uden for døren stort set".*

Opsamling omkring natur

Indeværende undersøgelse støtter argumentet fra undersøgelsen i 2008 om, at naturen er en vigtig faktor i forhold til bosætning. Størstedelen af respondenter nævnte spontant, hvor vigtig naturen er for livskvalitet i hverdagen. De, der ikke nævnte det spontant, kom omkring forholdet til naturen, når interviewer stillede dem spørgsmålet vedrørende dette. De fleste af respondenterne forholdt sig til den nære natur, som de kunne gå lige ud i og få glæde af på den måde, der er betydningsfuldt for deres liv her og nu. Nogle få respondenter forholdt sig til hele egnens naturkvaliteter og mindre til de nære kvaliteter.

5.4 Lokalt engagement og initiativ

Det lokale engagement og initiativ er i rapporten fra 2008 vurderet på to parametre. For det første ses der på, om der er tilflydt landsbyen eksterne bevillinger til lokalt initierede udviklingsprojekter. For det andet er det registreret, om landsbyerne har deres egne hjemmesider.

Undersøgelsen fra 2008 viste, at mere end halvdelen af de 68 landsbyer med befolkningsfremgang i perioden 1997-2007 havde modtaget eksterne bevillinger til lokalt iværksatte projekter, og at mere end halvdelen af landsbyerne havde en hjemmeside.

Lokalt engagement og befolkningsudvikling i de 68 landsbyer

Via søgning på hjemmesider er samtlige 68 landsbyer gennemgået igen. Gennemgangen viser, at yderligere 17 af landsbyerne har i perioden 2007-2013 modtaget midler fra pulje og fonde til lokale initiativer. Af disse 17 har 9 landsbyer haft en mindre tilbagegang i befolkningstallet, end det gennemsnitlige fald på 3,4 %, mens otte landsbyer har et større fald i befolkningstallet end det gennemsnitlige. Fem af de 13 landsbyer, som har haft befolkningstilvækst i perioden 2007-2013, har i modsætning til perioden 1997-2007 modtaget bevillinger fra eksterne parter.

Seks landsbyer har i perioden 2007-2013 etableret egen hjemmeside. Fire af disse har haft mindre befolkningstab end den gennemsnitlige befolkningstilbagegang på 3,4 %. Tre ud af fire landsbyer, som ikke længere har egen hjemmeside, har en mindre befolkningstilbagegang end gennemsnittet. Af de 13 landsbyer, som har haft befolkningsfremgang i perioden 2007-2013, har 11 en hjemmeside. Tre af disse 11 landsbyer har etableret hjemmeside i perioden, mens de øvrige otte også havde det i forrige periode.

Observationer og respondentudsagn vedrørende lokalt engagement

I alle interview fyldte udsagn og fortællinger omkring lokale aktiviteter, arrangementer, foreninger, ildsjæle og engagerede landsbyboere en del, og der var generelt stor stolthed over det, som kunne kaldes 'landsbylivet'. Aktiviteterne spændte vidt fra for eksempel byfest og kræmmermarked, til babysalmesang og lektiecafé, korsang og foredrag, fællesspisning og kunstruter, strikkeklub og fastelavnsfest. Dertil kommer idrætsrelaterede aktiviteter som for eksempel mountainbike og cykelløb, crossfit, børnefitness, gymnastik, fodbold, håndbold, havkajak, bueskydning og løbetræning for at nævne nogle af eksemplerne. Figur 3 nedenfor viser de mange aktiviteter og arrangementer, som respondenterne nævnte i forskellige sammenhænge gennem interview. Jo flere gange en aktivitet eller arrangement er nævnt, des større og mere markeret tekst.

Figur 3: De af respondenterne fra de otte landsbyer nævnte landsbyaktiviteter

En del af de respondenter, som nyligt var tilflyttet landsbyerne, fremhævede i løbet af interviewene, hvor nemt det var at blive en del af fællesskabet i landsbyen. En respondent fra Astrup fortalte om sin oplevelse med at blive modtaget af lokalsamfundet: *"Det er en rigtig god by, hyggelig, lille og det er ikke et lukket samfund, selvom det er lille. Efter jeg flyttede til, kom der en fra landsbyrådet og bød os velkommen. Bankede på og sagde velkommen. Ikke fordi han havde blomster med eller noget, han kom bare og sagde velkommen. Og der gik ikke lang tid, så ringede de fra fodboldklubben og spurgte, om jeg ikke kom over og spillede noget fodbold, og så ringede de fra håndboldklubben, om man ikke kunne tænke sig det".* En respondent fra Bjergby fortæller om oplevelsen af at blive integreret i landsbylivet på denne måde: *"De gør en masse for byen og gør byen social. Netværk eller hvad man skal kalde det. Det gør, at man føler sig velkommen, og at der er noget at komme efter".* En anden respondent fra Bjergby som ligeledes nyligt er flyttet til landsbyen stemmer i: *"alle hilser på en, og alle hjælper. Lynhurtigt var vi bare en del af byen, selv om vi var tilflyttere, har jeg aldrig følt mig som tilflytter".* En respondent, som er flyttet til Hundslev for mindre end halvandet siden, viser med denne fortælling, at integration i lokalsamfundet sker hurtigt: *"Og vi har fællesspisning og lektiecafe, hvor jeg også selv er frivillig og diverse arrangementer med foredrag og sådan nogle ting, og der laver vi en hel masse fællesskaber på den måde, du ser ude ved vejgrøfterne herude, der er jo ikke noget, der står og forfalder, jamen så går folk også lige ud på den anden side af haven og græsset der også, og hvis der på den måde er nogen, der har brug for hjælp, så siger vi det bare, er der nogen der vil hjælpe? Og så kommer folk til fra nær og fjern".*

De respondenter, som var engagerede i at byde tilflyttere velkommen, arbejdede på forskellige måder med dette. I Bjergby fortalte en lokal ildsjæl om arbejdet med at byde nye velkomne på denne måde: *"Og så har jeg lige fået lavet en velkommen-folder om Bjergby-Mygdal, hvor vi har nævnt nogle af de ting, der er fast hele tiden, såsom idrætsforeningens hjemmeside og borgerforeningens hjemmeside, og så med nogle billeder fra Bjergby-Mygdal. Den skal husomdeles, på biblioteket og til ejendomsmæglere og så videre, og den har vi fået betalt af LAG-midler.* En respondent fra Frifelt peger på, at det jo ikke er alle tilflyttere, som har lyst til at deltage aktivt i arrangementer og foreningsliv eller naboskab, de skal dog vide, at fællesskabet er en mulighed, hvis de får lyst til det. Han siger: *"Man behøver jo ikke at gå over til sin nabo og snakke, når man flytter ud på landet, og der er nogen der flytter ud for at være dem selv lidt jo, men det kan de så ikke helt, for vi er jo bekymrede for folk, og vi skal jo lige over at se til dem, så de bliver næsten arrangeret ind i et eller andet, når de kommer hertil..."*

Nogle respondenter peger på, at det i perioder meget er de samme personer, som træder til, når der skal sættes en aktivitet eller engagement i gang. En foreningslivsrespondent fra Tornby fortæller her om forældres engagement i idrætsforeningen: *"Det der er lidt svært, og det er måske vores egen skyld, det er at få de nye med at få de nye engageret i det, men altså det er ikke så nemt. Det er Tordenskjolds soldater. Det er svært at få forældrene med. Der er ingen problemer med at få forældrene op og aflevere børnene, når de skal op og*

spille fodbold eller håndbold. Men ligesom at få dem integreret, det er svært og det er noget vi gør en hel masse ved”.

Den overvejende del af respondenterne har dog også ideer til, hvordan det frivillige arbejde kan bredes ud til flere. En respondent fra foreningsrådet i Astrup fortæller om arbejdet med at sørge for, at de der oftest stiller op til frivilligt arbejde får hjælp: *”Det er tit de samme folk, der trækker læsset, men vi har landsbyrådet, som prøver at organisere noget i byen, at vores store legeplads og de forskellige ting i byen bliver holdt i orden og sørger for at skaffe folk til det”.* I Frifelt er der taget initiativ til at få lokale borgere engageret, som ikke altid har været så synlige i det frivillige arbejde. En respondent fra foreningslivet fortæller: *”Vi prøver at få alle folk til at engagere sig på den ene eller anden måde. Det sidste nye tiltag er, at oppe i hallen deroppe, der har vi været henne at spørge efterlønnere eller ledige, om de kunne tænke sig at komme derop hver 14. dag, så giver vi et rundstykke, hvis de så lige gider at hjælpe med at male lidt eller reparere en dør eller sådan. Skifte nogle pærer eller sådan nogen småting, fordi alt er frivilligt, fordi så kan vi få fat i en gruppe, som ikke bliver set så meget i byen”.* En respondent fra Vils fortæller om, hvordan det kan hjælpe til mobilisering af frivillige, at arbejdsopgaverne er afgrænsede, og at man henvender sig direkte: *”Mange vil rigtig gerne hjælpe til og tage en tørn, men det er svært at få dem til at sidde i bestyrelser. Der er mange, der har set sig onde på at skulle til møde, og når man nu har været til møde, så er der en opfølgning på det, og der er der mange, der tænker nej, det har jeg ikke lyst til. Men hvis man spørger specifikt, vil du hjælpe med det eller det, så får man et ja...”.*

I nogle landsbyer er det gennem foreningerne, at nye initiativer og arrangementer sættes i gang. Da der i disse landsbyer samtidig også er en tradition for at organisere sig i foreninger, er resultatet, at der er rigtig mange foreninger i lokalsamfundet, og det stiller krav til samarbejde. En respondent fra Vils fortæller om kravet til samarbejde på denne måde: *”Altså vi har jo mange små foreninger, men trods alt et samarbejde, og vi er nået så vidt, at alle vores små foreninger jo kan ikke klare os selv, vi er simpelthen nødt til at samarbejde. Også i de daglige mindre arrangementer, der laver vi selv nogle små ting sammen”.* En respondent fra Varnæs fortæller om, at det kan være en fordel, at der er personer, som er engagerede i flere foreninger for på den måde at udvikle initiativer på tværs af foreningerne: *”Hvis man ser foreningerne herude som nogle cirkler, så lapper de en lille smule ind over hinanden, der er måske en eller to fra hver forening, som også er med i en anden forening, fordi jeg vil sige, at ja det er Tordenskjolds soldater, men der er kun en eller to, der går igen de forskellige steder. Men at der er overlap, det kan godt være en fordel, og det betyder, at vi kan lave noget, og det har vi så dyrket, hvor vi siger, at nu er der fastelavn og sørge for at få det i ugeavisen”.*

Vigtigheden af at have en god måde at sprede viden og information omkring landsbyens aktiviteter blev nævnt af flere respondenter. I forhold til information til nærmiljøet er lokalblade én måde. En respondent fra Vils fortæller: *”Når der er fællesspisning, som borgerforeningen arrangerer, så kommer der 75-*

100 mennesker, og nu skal der være en stor fest om en uge og folkefest i Vils, det er noget alle skal til. Der har lige været loppemarked i byen, hvor der var en masse boder, og der er virkelig massiv opbakning til de ting, der foregår. Idrætsforeningen laver et utroligt flot blad med en masse artikler, input og aktiviteter, der sker simpelthen så meget". I Øster Højst bruges de sociale medier og landsbyens hjemmeside til at sprede information om aktiviteterne: "Der blev så lavet forskellige arbejdsgrupper for eksempel for fællesspisning, så det har vi tre gange om året, og det går lidt på skift med, hvem der står for madlavningen, så er det pensionisterne, og så et herremadhold, som skal lave mad til byfest, og de har også lavet til fællesspisning. Så har vi vores arbejdsdage i idrætsforeningen, og der har vi vores kommunikationssystem, som går via facebook og hjemmesiden". At hjemmesider ikke kun henvender sig til de der bor i byen, fortæller en respondent tilflyttet Astrup. Respondenten havde læst, at Astrup var blevet kåret til årets børneby, hvilket fik respondenteren til at overveje at flytte dertil. Der var derfor fint at kunne gå på hjemmesiden og læse mere om landsbyen: "Vi har en rigtig god hjemmeside for byen, hvor alle foreninger for byen er listet op, så man kan se det, når man kommer til byen".

Det lokale erhvervsliv og eksterne fonde og puljer er ifølge respondenterne vigtige for, at de mange aktiviteter kan gennemføres. At det kan være en god investering for lokale erhvervsdrivende at bidrage til aktiviteterne i lokalsamfundet, peger en respondent fra Varnæs på, da han svarer på interviewerens spørgsmål om, hvorvidt at der blev skaffet økonomiske midler via fonde og lokale erhvervsdrivende: *"I høj grad. Vi er meget aktive, vi søger i Danfoss, Mærsk, Tuborg, Sydbank. Alle vi kan komme i nærheden af. ... Ja den lokale frisør, bilværkstedet, ham der handler med malkeanlæg, sådan er der en masse. Der er meget støtte lokalt, fordi det er ikke længere væk, end at man kan vælge at blive klippet i Feldtsted i stedet for Varnæs, så der er den der konkurrence på den måde, at man gerne vil vise, at man støtter samfundet".* Også en respondent fra Bjergby peger på, at der er tale om en win-win situation, når det lokale handelssliv støtter op om lokale arrangementer: *"Brugsen gør meget, de er flinke til at invitere på champagne og kransekage nytårsaften. De sponsorerer rigtig mange ting herude, jeg tror aldrig, at de siger nej til noget. Nå vi skal have legestue og holder temadage, så siger vi, kan vi få frugt til tre dage? Ja da, og så er der rigeligt. Det er jo billig reklame, og det har de jo fundet ud af for længst, det er fedt synes forældrene".* Det er dog ikke altid sådan, at det lokale erhvervsliv kommer af sig selv for at bidrage, de må opsøges. En respondent fra Vils siger: *"Kommer vi direkte og spørger med et sponsorat til et arrangement, så er de velvillige, men den der spontanitet, hvor de siger ok, nu er der noget i byendet må komme".*

Opsamling lokalt engagement og aktiviteter

Data fra desk-research peger på, at projektbevillinger og hjemmesider kan have en positiv indvirkning på befolkningsudviklingen i landsbyen. Dog gælder det lige som for de øvrige parametre, at sådanne initiativer må ses i sammenhæng med de øvrige parametre. Dette blev også fremhævet i rapporten fra 2008. Udsagn fra respondenter i forbindelse med interview og observationer i

landsbyerne peger på, at det lokale engagement og de mange aktiviteter og initiativer er særdeles vigtige for landsbyborgernes oplevelse af livskvalitet, fællesskab og en dynamisk hverdag. En levende landsby fører til stolthed over at bo i landsbyen, og dette er med til at sende et positivt signal til potentielle tilflyttere. Respondentudsagn og observationer peger på, at der er et generati-onsskifte på vej i forhold til foreningsliv, og at dette har en positiv indflydelse på mobiliseringen og en åbning for nye måder at organisere sig på. Det er særdeles vigtigt, at det lokale erhvervsliv ser den win-win situation, der kan komme ud af at bidrage økonomisk til udviklingen af nye initiativer og opret-holdelsen af eksisterende aktiviteter. 'Udbuddet' af aktiviteter og nye initiativer afspejler, at yngre kræfter er aktive i lokalsamfundsarbejde.

5.5 Udstykninger, boligbyggeri samt salg af grunde og huse

Udover engagerede og initiativrige borgere som en forklaringsfaktor for den positive udvikling afdækker rapporten fra 2008 offentligt og privat engagement i landsbyudvikling ved at se på udstykninger af byggegrunde og byggeri i de 68 landsbyer.

Udstykninger og salg af byggegrunde og befolkningsudvikling i de 68 landsbyer

Det var i 2008 ikke muligt at få information i alle kommuner om udstykninger af byggegrunde i landsbyerne med befolkningstilvækst. Dataindsamlingen viste, at ud af de 41 landsbyer, hvorom det var muligt at få information, havde de 31 landsbyer udstykket byggegrunde. I størstedelen af disse 31 landsbyer var der også salg i byggegrundene.

I denne undersøgelse er der foretaget en lignende dataindsamling, og her var det muligt at få information om udstykninger af byggegrunde i 56 landsbyer og

i disse 56 har der i perioden 2007-2013 være udstykninger af byggegrunde i 21 landsbyer.

Der er kun begrænset informationer om, hvorvidt grundene er blevet solgt, men de steder, hvor det har været muligt at få information, var tilbagemeldingen generelt, at et fåtal af grundene er blevet solgt, og at der er en reservekapacitet af byggegrunde i landsbyerne.

Sammenlignes dataindsamling i 2008 og 2013 vedrørende information om udstykninger af byggegrunde, viser det sig, at der i de 41 landsbyer, som det har været muligt at undersøge i begge perioder, har været udstykket byggegrunde i yderligere to landsbyer i perioden 2008-2013. I disse to landsbyer er befolkningstilbagegangen mindre end det gennemsnitlige fald i befolkningstallet.

Af de 56 landsbyer, hvor det muligt at få oplysninger om udstykninger, har der i perioden 2007-2013 være udstykninger i 21.

Det har kun få steder været muligt at få informationer om, hvorvidt grundene er blevet solgt, men de steder, hvor det har været muligt, er det generelt et fåtal af grundene, der er blevet solgt, og der er en reservekapacitet af byggegrunde.

I de 13 landsbyer, som har oplevet en befolkningsfremgang, var der i forrige periode fra 1997-2007 udstykket og solgt byggegrunde i otte landsbyer og i seneste periode fra 2007-2013 i 3 af landsbyerne.

Observationer og respondentudsagn vedrørende boligbyggeri og salg

Det synes at have haft en betydning for dynamikken i landsbyen på flere forskellige måder, at der er blevet bygget nye huse, og at nye er kommet til. Samtidig kan det også mærkes, at der har været en periode med mindre gang i byggeriet. En respondent fra Astrup fortæller: ”... indtil for fem år siden blev der bygget, vi fik udstykket byggegrunde, og der blev bygget og bygget, og så

synes jeg faktisk, at der har stået stille". En anden respondent fra Astrup siger om den tidligere så store byggeaktivitet: "Der er kommet mange tilflyttere, og det bider sig selv i halen, det der i en lang periode var det ikke til at finde en byggegrund i byen. Det er god reklame".

Nogle respondenter peger på, at en del af de unge, som flytter til de større byer for at få uddannelse, vender tilbage senere i livet for at etablere sig med familie. En respondent fra Vils fortæller om, hvordan der er ved at ske et generationsskifte i landsbyen, og det skyldes også, at de unge vender tilbage til området: *"Det er mit indtryk, at der er nogen, der vender tilbage. Der er selvfølgelig også mange, der flytter herfra, men taget i betragtning, at de der er 25-27 år, de er kommet tilbage og også yngre begynder at komme hertil. Jeg har hørt at i sognet....var det i 2012 17 nyfødte.....lige pt. der er indre Vils lidt et sølvbryllups kvarter, men de huse der så bliver tomme, der kommer nye til, men også i oplandet er de unge mennesker kommet til".* En respondent fra Astrup fortæller om dem, der flytter væk og kommer tilbage, og hvad det siger om landsbyens kvalitet: *"...altså de flytter væk, men kommer så tilbage og er med i forskellige foreninger og fællesskaber og så videre. Det synes jeg vidner om den her lille landsby, som vi har, at den er egentlig attraktiv at være en del af".* Respondenten sammenstiller senere med situationen i en provinsby på denne måde: *"Den har en stor størrelse, men ikke så stor, at der sker en masse ting, men heller ikke så lille, at den kan have et stærkt fællesskab. De unge mennesker, der er færdige med gymnasiet der, de siger farvel, og så smutter de".*

Flere respondenter peger på, at de lavere huspriser i landsbyerne er tiltrækkende for unge familier, der gerne vil ind på boligmarkedet. En respondent fra Astrup siger: *"Der er mange unge, der flytter herud, de er førstegangskøbere, der ikke har råd til at købe hus i Hjørring, men de har råd til at købe et herude".* En anden respondent fra Astrup fortæller: *"Der er 30 % prisforskel ca. Det er sgu mange penge. Bare byggegrunden, der vi får udstykket, de koster 400.000 og inde i Hjørring i tilsvarende størrelse, der koster de 900.000, og hvis de er ude i nærheden af naturen, så koster de en million".* En respondent fra Frifelt mener, at det stigende befolkningstal også kan forklares med de lavere huspriser, samtidig med at respondenterne også mener, at det er vigtigt at få de ikke-salgbare huse, som står og forfalder, fjernet: *"Det er billigt at bo herude, det er billige huse, jo. Det er jo billigt at bo i et hus til 200.000..... og så har vi fået jævnet de faldefærdige huse, og det er et stort plus. Vi havde kun to. Et i hver ende, og de er ryddet nu".* En respondent, som nyligt er flyttet til Øster Højst, fortæller om familiens overvejelser i forhold til pris og landsbyens 'pænhed': *"Vi flyttede hertil, fordi når vi kørte rundt i byen, så er alting utroligt velholdt, så det var en væsentlig faktor, og så var huspriserne også gode. Det her var et af de mest faldefærdige huse, der var i byen sådan set, men det har vi så investeret i. Vi kommer fra en storby, og skulle have en retrætebolig, som vi har råd til at bo i som pensionister, og den skulle være ude på landet".* En nylig tilflytter til Astrup fortæller om sine overvejelser omkring økonomi og prioriteringer ved huskøb: *"Vi har behov for at vores hverdag fungerer, og at vi ikke har et hus, der koster millioner, fordi det skal ligge det*

rigtige sted. Børnene kan rende ud i en have, vi skal ikke ud i en eller anden baggård og stille vores barnevogn. Vi har vores frihed og naturen tæt på og stilheden”.

Nogle landsbyer har oplevet, at der er vokset helt nye kvarterer op. For eksempel har der i Hostrupskov gennem de senere år været så mange udstykninger, at landsbyen nu mest betragtes som en forstad, og hvor det har haft betydning for fællesskabet. En respondent fortæller: *”Det vigtigste er, at vi har byggegrunde, der kan sælges, og det er attraktive byggegrunde, de har udsigt og er rigtig pæne..... vi har en dejlig grundejerforening, som kan være med til at samle os men det bliver sværere for dem, der kommer til og river de gamle huse ned og bygger nogle nye, de har nok i sig selv”.* Tornby i Hjørring Kommune er ifølge flere respondenter nærmest delt af hovedvejen i det nye og det gamle kvarter. En respondent fra ’det gamle kvarter’ fortæller sådan om delingen: *”Det fungerer ikke helt, men det er bedre, end det har været. Det nye, der kommer deroppe, skal jo ikke være en by for sig selv..... Ja, på den ene side af hovedvejen, den gamle by, hvis man kan sige det sådan. Og det er de ældre mennesker, der bor der. Og det er jo nok det, der menes med en skillelinje, for de kommer nok til at stå udenfor, for de deltager jo ikke mere”.* En anden respondent fra Tornby bor i det nye del og fortæller således om delingen af landsbyen: *”Hovedgaden skiller Tornby. Tornby på den ene og anden side er meget forskellig. Også med huspriser og den slags. Der er den rigtige og den forkerte side..... henne mod havet og plantagen, det er den ’rigtige’ side”.* Respondenten forsætter senere i interviewet fortællingen om delingen på denne måde: *”Vi har sådan ældre lidt mindre huse på østsiden, og her er priserne meget lavere, og du så har du nogle forholdsvis mondæne villakvarterer på den anden side, hvor priserne absolut ikke er lave, og det viser sig også meget i, hvem der bor der”.* I forhold til om forskellen også afspejler sig i, hvem man omgås siger respondenterne videre: *”Det har noget med skillelinjen at gøre, eller det handler om uddannelsesniveau og fælles interesser og sådan noget ... det selvfølgelig også noget med at fiskere og arbejdere, som typisk bor i de billige huse, de har ét fællesskab, og ligesådan dem, der læser Politikken, har ét fællesskab. I folkemunde kaldes en vej her for Beverly Hills, det er sådan noget, man laver lidt sjov med i byen”.*

Opsamling omkring boligbyggeri, udstykning og salg af boliger

Størsteparten af de 13 landsbyer, som har haft befolkningstilvækst i perioden, har disponeret over udstykkede byggegrunde, og der har været salg af disse. Rapporten fra 2008 pegede på, at udstykning af byggegrunde viser en investeringsvilje i landsbyerne, og at det kunne være en medvirkende forklaring på befolkningsfremgangen i de 68 landsbyer. Det var dog ikke en entydig konklusion, idet der ikke i alle landsbyer var udstykket eller solgt byggegrunde. Respondenterne betragter udbud af byggegrunde som en væsentlig faktor for tilflytningen af unge familier, der søger ind på boligmarkedet. Respondenterne oplever, at mange unge familier har en barndomstilknytning til landsbyen, og at de unge, når de flytter dertil, går aktivt ind i lokalsamfundsarbejdet. Statistik på sogneniveau viser, at der er en positiv tilflytning af kvinder mellem 18 og

25 år i de 68 landsbysogne. Det betyder noget, at der er gang i salget, og at husene derfor ikke står og forfalder. Store udstykninger i samlede klumper og etableringen af ny kvarterer i et lille samfund kan føre til delingen af lokalsamfundet og en udhuling af fællesskabet.

5.6 Offentlig og privat service

I undersøgelsen af udbuddet af offentlig og privat service i de 68 landsbyer indgår følgende: skole, plejecenter, bibliotek eller bogbus og købmand eller kiosk. Undersøgelsen fra 2008 viste, at der i størsteparten af landsbyerne er en eller anden form for privat eller offentlig service. Kun i otte landsbyer var det ikke umiddelbart muligt at spore en central offentlig eller privat service funktion via internettet.

Services og befolkningsudviklingen i de 68 landsbyer

Der er i perioden 2007-2013 sket en del ændringer i udbuddet af service i de 68 landsbyer. På tabssiden har ni landsbyer mistet skolen, syv har mistet plejecenter, 10 landsbyer har mistet bibliotek eller bogbus, og fire har mistet købmanden. På udvidelsessiden har fem landsbyer fået bogbus, fire har fået købmand, og fem har fået plejecenter.

Sammenstilling med det gennemsnitlige fald i befolkningstallet på 3,4 % fra 2007-2013 viser:

- Syv ud af ni landsbyer, der har mistet skolen, er befolkningsmæssigt gået mere tilbage end den gennemsnitlige tilbagegang på 2,4 % som de 32 landsbyer, der har en skole er gået tilbage.
- 20 af 32 landsbyer, der har en skole, har klaret sig bedre end gennemsnittet

på - 4,9 % for landsbyer uden en skole.

- Fem ud af syv landsbyer, der har mistet plejecenter, har haft mindre befolknings tilbagegang end gennemsnittet på -3,6 % for landsbyer byer med plejecenter.
- Tre ud seks landsbyer, der har fået et plejecenter er gået mindre tilbage i befolkningstal end gennemsnittet på -3,4 % for alle landsbyer.
- Ni ud af 19 landsbyer med et plejecenter er gået mindre tilbage i befolkningstal end gennemsnittet på -3,3 % for landsbyer uden plejecenter.
- Fem ud af ti landsbyer, der har mistet bibliotek eller bogbus er befolkningsmæssigt gået mere tilbage end gennemsnittet på -2,8 % for landsbyer med bibliotek.
- Af de fem landsbyer, der har fået bibliotek eller bogbus, har to landsbyer haft større tab af befolkning end gennemsnittet på -4 % for landsbyer uden bibliotek, mens tre har haft et mindre tab i befolkning end dette gennemsnit.
- 16 af 28 landsbyer, der har bibliotek eller bogbus, har klaret sig bedre end gennemsnittet på -4 % for landsbyer uden bibliotek.
- Tre ud af fire landsbyer, der har mistet købmand eller kiosk, har klaret sig bedre end gennemsnittet på -3,7 % for landsbyer med købmand.
- Tre ud af fire landsbyer, der har fået en købmand eller kiosk, har klaret sig dårligere end gennemsnittet på -2,5 % for landsbyer uden købmand.
- 11 ud af 40 landsbyer, der har købmand eller kiosk, har klaret sig bedre end gennemsnittet på -2,5 % for landsbyer uden købmand.

I de 13 landsbyer, der har fastholdt den positive befolkningsudvikling i perioden, er der sket ændringer i udbuddet af offentlig og privat service i ti landsbyer. To landsbyer har fået plejecenter, to har mistet plejecenter, en landsby har mistet købmand og bibliotek/bogbus, en landsby har mistet skolen, en har mistet skole og bibliotek, to har mistet bibliotek/bogbus og en har fået en købmand. Samlet set har 9 ud af 13 landsbyer en eller flere af de nævnte services i landsbyen. Tabel 5 viser udbuddet af offentlig og privat service i de 13 landsbyer.

Tabel 5: 13 landsbyer med befolkningsmæssig fremgang i perioden 2007-2013 og de offentlige og private services.

Kommune	Landsby	Skole	Plejecenter /ældrecenter	Bibliotek /bogbus	Købmand /kiosk
Hjørring	Bjergby	X		X	X
	Tversted	X	X	X	X
	Astrup	X		X	X
	Tornby	X	X	X	X
Ringkøbing-Skjern	Astrup				
	Lønborg				
Åbenrå	Hostrupskov				
	Genner	X			
Thisted	Klitmøller	X	X	X	X
Sønderborg	Nybøl	X	X		X
Tønder	Frifelt				X
	Øster Højst	X			
Guldborgsund	Tingsted				

Observationer og respondentudsagn vedrørende offentlig og privat service

Betydningen af den offentlige og private service er fremhævet af respondenterne i alle landsbyer. Men hvor betydningen af for eksempel afstande og natur af sig selv blev bragt på banen af respondenterne, så blev betydningen af den offentlige og private service som oftest først diskuteret, når interviewspørgsmålet blev stillet. Dog blev vigtigheden af at have en købmand eller brugs nævnt spontant i de landsbyer, der har en sådan.

En helt central service synes for mange respondenter at være den kollektive transport. Nogle eksempler på udmeldinger er: *”Transport er af h til. Vores unge de kan ikke komme nogen som helst steder. Der kører en bus..... men*

efter kl. 14.30 kan du ingen steder komme længere, og der er overhovedet ingenting til Ribe". (Respondent fra Frifelt). En respondent fra Hundslev siger: "Jeg synes, at den offentlige transport er helt vild dårlig, altså vi er nødt til at have to biler, og det synes jeg er træls, jeg vil faktisk rigtig gerne bruge offentlige transport på grund af forurening og penge, så jeg bare kan sætte mig ind i en bus." I Bjergby reflekterer en respondent på denne måde over den offentlige transport: "Busserne det er mere og mere sløjt, det er ikke til at tage en bus. De kører, kun når skolerne er i gang. Der er vist to afgang; om morgenen og om eftermiddagen...". I Øster Højst er det overvejelserne omkring de ældres situation, der fylder, når der tales om offentlig transport. En respondent fortæller: "Når man snakker med nogle af de ældre, så kunne de nok godt tænke sig, at det er lettere at komme herfra med bus... der kører en bus med skolebørn, men den kører ikke ret tit".

En offentlig service, som er svær at komme uden om, når man taler med borgere i landsbyerne, er skolen. Både i de landsbyer, der har en skole, og i de, der har mistet skolen, debatteres betydningen. I landsbyen Varnæs er respondenterne overbevist om, at skolen spiller en helt central rolle for den øgede bosætning, fordi skolen også spreder information om, hvad der sker i lokalsamfundet også uden for Varnæs: "Skolen er ikke bare en skole, den kommer bredere ud, og folk kan se, at der sker noget, og det har været med til at få folk hertil. De kan se at Varnæs er et interessant sted med en god skole." Respondenten tilføjer senere i samtalen: "Vi havde ikke valgt at bo her, hvis der ikke havde været en skole. Vi vidste ikke så meget om området, men vi vidste, at der var en skole, og vi kendte ikke så meget til den, men vi vidste at den ikke havde et dårligt ry". I Tornby har de en skole, som dog mistede overbygningen for to år siden. Det har dog påvirket Tornbys lokalsamfund, at der gennem flere år har været både debatter om og konkrete skolelukninger i landsbyerne i Hjørring Kommune. En respondent fortæller: "Det vi er meget spændte på i øjeblikket, det er om vores skole bliver her, eller om den dør, og det er klart, hvis den bliver nedlagt, så er det en stor ting. Forrige år mistede vi overbygningen, og det har betydet rigtig meget i forhold til de større børn, for de er simpelthen ikke i byen længere. Og selvfølgelig er de ikke det, når deres daglige fællesskab går ud af byen". I landsbyen Astrup ligeledes i Hjørring Kommune har debatten om skolelukninger også fyldt meget. På spørgsmålet, om der var sket væsentlige forandringer i landsbyen i de seneste fem år, svarede en respondent: "Ja, det har den situation med skolen, hvor det kom på tale, at vi skulle kæmpe for, at den fik lov til at blive, og så bagefter den usikkerhed omkring, sker det, og hvornår sker det. Og det har gjort en ændring, at det er gået lidt i stå det hele". Skolen i Astrup blev bevaret, og en respondent fortæller på denne måde om skolens kvaliteter: "Vi er heldige ved at have sådan en skole, som vi har, den er på mange måder lige så god som specialskoler til at tage sig af specielle elever, og hvis vi snakker om det offentlige, så er det nok en af de gode ting vi har her". Også i Øster Højst er man opmærksom på sårbarheden i forhold til at have en skole eller ikke have en skole i landsbyen. En respondent siger: "Vi bevæger os på en knivsæg i forhold til, om vi kan beholde skolen, men nu har vi jo lige lagt skole og børnehaven sammen, og der er blevet udbygget for et par millioner..... så vi tror og håber på, at vi har fået lov til at blive som den

eneste skole i hele nærområdet, i alle landsbyer omkring os, der blev skolerne nedlagt”.

Købmanden blev af mange respondenter nævnt som en særdeles vigtig privat service. Ikke kun for handel, men også som samlingspunkt. En respondent fra Tornby fortæller om engagerede borgeres arbejde for at holde gang i Brugsen og Brugsens støtte til lokalsamfundet: *’ der er mange aktive folk, der gør noget for, at Brugsen skal overleve, og på samme måde er Brugsen meget aktiv og støtter nogle arrangementer, og er i det hele taget meget åbne og giver også økonomisk støtte til forskellige ting”.* En respondent fra Astrup fortæller, at byen Spar købmand skal lukke om en måned, og hvad det kan betyde for den lille butik med økologiske varer, som blev åbnet for nogle få år siden af en tilflytter: *”Det er skidt at vores købmand lukker, men det vil så give dem lidt mere handel. Det vil ikke bevirke at jeg går over og lægger al min handel, men det vil bevirke, at alle os som ikke plejer at handle derovre, når vi sidder her lige og mangler en liter mælk eller et eller andet, så vil vi rende derover, og så har vi stadig en købmand”.*

Ud over den kollektive transport, skoler og købmænd nævnte respondenterne glæden over stadig at have en bogbus og den glæde, som børnene har ved det, selvom de kan downloade bøger. En respondent fra Bjergby siger: *”Der er så mange smarte netløsninger efterhånden. Så der er godnatlæsning og det hele på ipad..... men børnene elsker når bogbussen kommer...”.*

Adgang til posthus service, god internetforbindelse og lægehuse inden for kort afstand er services, der yderligere blev nævnt af respondenterne som værende vigtige, og det var ikke i alle landsbyer, at respondenterne gav udtryk for tilfredshed med serviceniveaet.

Opsamling omkring offentlig og privat service

Undersøgelsen omkring udviklingen af den offentlige og private service i forhold til tilstedeværelsen af skole, plejecenter, bogbus og købmand viser ikke et klart billede af betydningen af disse services for befolkningsudviklingen. Dog synes der at være en antydning af, at landsbyer og bogbus klarer sig lidt bedre end landsbyer uden. Dette er i tråd med undersøgelsen fra 2008, som ligeledes ikke viste en klar sammenhæng mellem den lokale service og befolkningsfremgang. Det forholder sig dog sådan, at ni ud af de landsbyer, der har bevaret den positive befolkningsudvikling, har et udbud af offentlig eller privat service, og i flere af landsbyerne er der både skole, plejecenter, bogbus og købmand/brugs. Interviewene pegede på, at forhold omkring busdriften var en særdeles forringende faktor for familier med større børn med kun én bil og for ældre, da dette blev stærkt begrænsende for mobiliteten. De meget få daglige busafgange, manglen på busruter og bustidsplaner blev omtalt som begrænsende. Busdrift er ikke i forrige undersøgelse belyst, og derfor er der ikke et sammenligningsgrundlag. Men det er tydeligt fra interviewene, at netop mobiliteten for de unge, de ældre og de familier, der nøjes med én bil, ligger landsbybeboerne på sinde i denne undersøgelse. I undersøgelsen fra 2008 var

busdrift og mobilitet ikke noget, som blev italesat så tydeligt i forbindelse med interviews. I forhold til skoler er det tydeligt fra interviewene for de landsbyer, hvor skolen er bevaret, at det er en stærk del af landsbyidentiteten og en del af 'markedsføringen' af landsbyen.

6 Diskussion og konklusion

Undersøgelsesspørgsmålet lød: Hvordan har befolkningsudviklingen været i 68 landsbyer i perioden 2007-2013, og hvilke forklaringer findes der herpå? Nedenstående diskussion viser sammenfattende nogle bud på besvarelsen af dette spørgsmål.

At kun 13 ud af 68 landsbyer har formået at fastholde befolkningsfremgangen kan umiddelbart synes nedslående for landsbyernes fremtid. Befolkningstal på køn og alder viste imidlertid en overgennemsnitlig stigning i unge kvinder, som bosætter sig i de landsbyer, som ikke ligger tæt op af en by. Det samme gælder også i et vist omfang for unge mænd. Besøg i landsbyerne viste, at der var mange aktiviteter og nye initiativer rettet mod børn og yngre familier, og respondenterne fra de fleste af de besøgte landsbyer nævnte, at de oplevede en stigning i yngre familier i gadebilledet og som deltagende i aktiviteter.

Sådanne data giver anledning til at revurdere om dynamikken i antallet af indbyggere kan knyttes til et generationsskifte i landsbyer. Det har gennem flere år været fremført, at andelen af ældre på landet var stigende, og at de unge fravalgte livet på landet. Men både statistik og kvalitative data kan antyde, at der kan være en forandring på vej. Det er ikke usædvanligt, at boligkvarterer i større byer og provinsbyer i perioder får karakter af såkaldte sølvbryllupskvarterer, som pludselig ændrer karakter, når yngre familier kommer til i takt med, at husene udbydes til salg til en overkommelig pris. Men nye ejere opdateres husene, og den tidligere generations indretningsmode og tidens slid fortrænges. Kunne noget tilsvarende være i gang i landsbyerne? Husene er billigere på landet, og mulighederne for unge familier at starte på ejerboligmarkedet mere overskuelige.

Samtidig må det tages i betragtning, at mange unge fra landsbyerne inden for de seneste 10 år på grund af reformer af og centralisering af videregående uddannelser har søgt til byerne. Disse unge er ved at være færdige med deres uddannelser og klar til at stifte familie. Som flere respondenter siger, ønsker de unge vnder tilbage, fordi det var et godt sted, de rejste fra.

Data viste imidlertid også, at der var en særdeles stor nedgang i både kvinder og mænd mellem 30 og 40 år. Ingen af respondenterne kom ind på fraflytningerne eller nævnte denne aldersgruppe specifikt, men andre undersøgelser peger på, at mange – i særlig grad kvinder med en akademisk uddannelse - vælger at flytte tilbage til bylivet efter nogle år på landet (Nørgaard et al, 2012). Fraflytningen af denne aldersgruppe kan muligvis forklare den store nedgang i antal børn mellem 0-5 år. Den gennemsnitlige fødealder ligger omkring de 30 år.

Anbefaling 1: Undersøgelsens resultater vedrørende befolkningsudviklingen i aldersgrupper peger i retningen af overvejelser omkring indsatsen for på den ene side at fastholde tilflytterne til landsbyerne i en længere periode og på den anden side at rette en særlig indsats for at tiltrække de unge familier. Der er imidlertid behov for at afdække, hvad der yderligere skal til for at de unge vender tilbage til landsbylivet, og på hvilke måder det er muligt samtidig at bo på landet og at opretholde et karriereliv.

Rapporten 68 landsbyer med befolkningsfremgang i perioden 1997-2007 fra 2008 konkluderede, at der ikke kunne findes en entydig forklaring på befolkningsfremgangen. Denne undersøgelse kan heller ikke komme med en entydig forklaring på, hvorfor nogle af de 68 landsbyer er gået frem, mens andre er gået tilbage. Det er små tal som, der vurderes på, når landsbyer og landsogne udsættes for statistiske undersøgelser. I en stor del af landsbyerne er ændringerne så små, at der skal bare en enkelt familie til eller fraflytning til, for at befolkningstallet viser sig stigende eller faldende.

De kvalitative data er indsamlet i både landsbyer med befolkningsfremgang og tilbagegang i perioden 2007-2013. Bortset fra i en enkelt landsby var det ikke muligt at observere potentielle forklaringer på befolkningsudviklingen. Heller ikke hvis interviewresultaterne inddrages, kunne der spores en betydelig forskel i udsagn fra respondenter i landsbyer med henholdsvis befolkningsfremgang – og tilbagegang. Ligesom i den forrige undersøgelse kan der argumenteres for, at det er en kombination af velbegrundede forklaringer og sommertider lidt statistisk tilfældighed, at nogle landsbyer har et stigende befolkningstal, mens andre har et nedadgående.

Sammenlignet med undersøgelsen fra 2008 er det for de kvalitative datas vedkommende interessant, at respondenter lægger så stor vægt på betydningen af naturen. Det blev nævnt af respondenterne i den forrige undersøgelse, at naturen spillede en rolle, men absolut ikke så overbevisende som i denne undersøgelse. Den øgede fokus på naturen og landskabets kvaliteter som en parameter for at flytte på landet, var også afspejlet i mange af de initiativer og aktiviteter som blev arrangeret af lokalsamfundene. Dette peger i retningen af, at det kan være af betydning for en landsbys befolkningsmæssige udvikling, hvilke landskabelige og natur rammer der er inden for rækkevide. Herunder ser respondenter også på muligheden for at gå og cykle ud i naturen, og de forholder sig til, i hvilket omfang og på hvilken måde der er adgang til naturen og landskabet.

Anbefaling 2: Undersøgelsens resultater peger på, at naturen og adgangen til landskabet er en vigtigt parameter ved tilflytning til landsbyerne. Dette peger på, at der kan arbejdes planlægningsmæssigt med at sikre de naturlige kvaliteter i nærområdet og befordre en enkelt adgang til landskabet fra landsbyerne, således at det undgås, at beboere skal ud på stærkt befærdede veje for at komme ud i naturen og landskabet.

En anden væsentlig forskel i respondenternes fortællinger og udsagn forekommer i forhold til organiseringen af lokale aktiviteter og udviklingen af nye initiativer. Når respondenterne i 2008 talte om det lokale engagement, var det ofte med fokus på den store byrde det var for foreningslivet, ildsjælene og Tordenskjolds soldater at holde liv i landsbyen. I udtalelserne og fortællingerne i denne undersøgelse er fokus i høj grad flyttet hen på den brede vifte af aktører, som er engageret i det lokale liv. Der var hurtige svar på, hvilke initiativer der kunne tages, hvis det frivillige engagement pludselig hvilede på nogle få skuldre. Dette peger på, at der kan være en åbning for en mere dynamisk måde at organisere lokale aktiviteter, og at foreningslivet også i landlig sammenhæng er ved at antage en form, som er mere fleksibelt og bedre tilpasset behovs- og forventningsmønstret hos de nye tilflyttere, der har boet en del år i de større byer.

Anbefaling 3: Undersøgelsens resultater peger på, at betegnelser som ildsjæle og Tordenskjoldssoldater knyttes til en organiseringsform, som ikke forbindes med den fleksibilitet, som appellerer til de yngre generationers engagement. Der er et behov for at udvikle nye måder at organisere det frivillige arbejde i landsbyerne, således at dette bliver tilpasset den yngre generation og deres hverdagslivsbetingelser. En afdækning af innovative måder af organisere sig på, som bryder med en ofte stivnet foreningsorganisering vil kunne anvendes som inspiration.

I forhold til den private og offentlig service havde respondenterne i undersøgelsen fra 2008 fokus på skolelukninger og behovet for at bevare købmanden for at kunne holde liv i landsbyen. I denne undersøgelse var udfordringer omkring skolelukninger også på tale, og købmanden var stadig et vigtigt lokalt samlingspunkt. Mere tankevækkende er det dog, at i de fleste af de besøgte landsbyer udtalte respondenterne stor utilfredshed med forholdene omkring offentlig transport, og det var særligt på vegne af unge og ældre, som de mente kunne føle sig spærret inde i landsbyen og udelukket fra at kunne få besøg af gæster uden bil samt være afhængige af at blive kørt af naboer eller forældre for at komme ind til større byer. Respondenternes overvejelser omkring mobiliteten peger i retningen af, at lokalsamfundene ønsker at være et aktiv for bosætning, hvor det er naturligt at se landslivet som en særlig form for hverdagsliv, som naturligt kan indgå i en del af en større samfundsmæssig sammenhæng.

Anbefaling 4: De besparelser, som er foretaget i forhold til den offentlige trafik, afkobler landsbyerne for omverdenen, da den overvejende del af offentlig og privat service er flyttet til større byer. Der er et behov for at udvikle innovative og bæredygtige samfundsmønstre for kollektiv trafik, som kan sikre en øget mobilitet for unge og ældre på landet. Der bør indsamles yderligere viden også internationalt om erfaringen med nye måder at sikre mobiliteten for unge og ældre på landet.

Undersøgelsens anbefalinger bidrager til den løbende debat om landsbyernes fremtid ved at påpege, at der må sættes politisk ind i forhold til at sikre at

eksogene faktorer som for eksempel forringet mobilitet og adgang til natur og landskab ikke udhuler det store frivillige arbejde som gøres i landsbyerne for at tiltrække nye borgere. Med andre ord er det ikke tilstrækkeligt at appellere til at landsbyboerne 'selv må gøre noget' for at tiltrække tilflytning og skabe liv i landsbyen. Samtidig retter anbefalingerne sig også til de engagerede landsbyboere i forhold til at udvikle dynamikken i det frivillige arbejde, sådan at de yngre tilflyttere, som er fyldt med idéer og inspiration udefra, kan udnytte deres engagement og kompetencer. Det kræver mod at gøre op med og gentænke en forstenet foreningskultur.

Anbefalingerne er ikke revolutionerende, men ligger snarere i forlængelse af hvad forskere, landsbyboere og interesseorganisationer har påpeget over de seneste fem år. Respondenternes stemmer i rapporten er mest af alt vigtige, fordi de peger på hverdagslandsbylivet som et levende og bæredygtigt alternativ til hverdagsbylivet. Land- og bylivet italesættes af respondenterne overvejende som to levemåder, der supplerer hinanden, snarere end som to levemåder, der står i kontrast til hinanden.

7 Litteraturliste

Bryden, J. & Hart, K. (2001) *Dynamics of Rural Areas. The international comparison*. Aberdeen: The Arkleton Centre for Rural Development Research.

Hjalager, A.M. (2013) Identitetsdesign i landdistrikterne. *Arkitekten*, 115, 7, 34-36.

Johansen, P.H. & Eskildsen, K. (2008) *68 landsbyer i yderområder med befolkningstilvækst i perioden 1997-2007: En undersøgelse af faktorer, der kan forklare den positive befolkningsudvikling i yderområdernes landsbyer*. Esbjerg: Syddansk Universitet. Institut for Forskning og Udvikling i Landdistrikter.

Johansen, P.H. & Thuesen, A.A. (2011) *Det, der betyder noget for livet på landet ... - en undersøgelse af positiv landdistriktsudvikling i form af befolkningsfremgang i et landsogn i hver af de fem regioners yderområder*. CLF Report 2011/6. Esbjerg: Center for Landdistriktsforskning.

Johansen, P.H. & Nielsen, N.C. (2012) Bridging between the regional degree and the community approaches to rurality: A suggestion for a definition of rurality for everyday use *Land Use Policy* 29 (4), 781–788.

Nørgaard, H., Jensen, J. O., Simon, C., & Andersen, H. S. (2010) *Tilflyttere til yderområder: forandring, integration og strategier*. Hørsholm: SBI forlag.

Realdania (2012) *Agenda Y*. København: Realdania.

Svendsen, G.J.H. (2013) *Mellem følelser og fornuft. Til- og fraflyttere i Lemvig Kommune, med fokus på de unge fraflyttere*. CLF Report 2013/20. Esbjerg: Center for Landdistriktsforskning.

8 Bilag

Bilag 1: 68 landsbyer i yderområder med befolkningstilvækst og deres landsbypræsentation på hjemmesider

Kommune	Landsby	Hjemmeside 2008	Hjemmeside 2013	Befolkningstal	Ændring i procent
Hjørring	Bjergby	www.bjergbymygdal.dk	www.bjergbymygdal.dk	914	2,9
	Tversted		http://www.tverstedliv.dk/	585	1,4
	Astrup	www.astrup-vendsyssel.dk	www.astrup-vendsyssel.dk	609	9,9
	Lønstrup			545	-4,6
	Tornby	www.tornby.dk	www.tornby.dk	1017	1,9
Frederikshavn	Horne	www.horne-by.dk		767	-2,3
	Lyngså			255	-7,6
Thisted	Voerså	www.voersaa.dk	www.voersaa-by.dk/	573	-2,9
	Klitmøller	www.klitmoller.dk	www.klitmoller.dk	833	3,0
	Frøstrup			640	-3,0
Morsø	Østerild			653	-0,3
	Vodstrup			232	-7,9
	Vils			473	-0,2
	Øster Jølby	www.oester-joelby.dk	www.oester-joelby.dk/	650	-3,0
	Sundby	www.sundbymors.dk	www.sundbymors.dk	352	-9,7
Lemvig	Bøvlingbjerg	www.bovling.dk	www.bovling.dk	546	-8,9
	Lomborg			345	-6,5
Ringkøbing-Skjern	Højmark			290	0,0
	Velling	www.velling.eu	www.velling.eu	273	-8,4
	Lønborg		www.loenborgvostrup.dk/	248	1,2
	Hee		www.hee.dk/	518	-2,5
	No			267	-2,6
Norddjurs	Kloster	www.bopaaholmsland.dk	klostersside.blogspot.no/	617	-4,9
	Stauning	www.stauningsogn.dk	www.stauning.dk/	341	-4,5
	Astrup			257	1,2
	Bønnerup Strand	www.boennerup.dk	www.boennerup.dk	839	-2,6
Åbenrå	Voldby			371	-14,3
	Fjellerup	www.fjellerup.net	www.fjellerup.net	434	-2,7
	Ålsrode	www.aalsrode.com	www.aalsrode.com	217	0,0
	Gjerrild	www.gjerrild.dk	www.gjerrild.net/	455	-9,0
	Ravsted	www.ravsted.dk	www.ravsted.dk	444	-6,7
Hostrupskov	Holbøl		www.holbol.dk	423	-7,4
	Hostrupskov	www.hostrupskov.dk	www.hostrupskov.com/	440	18,6

	Varnæs	www.varnaes.dk	www.varnaes.dk	466	-1,7
	Genner	www.genner.dk		788	1,0
Tønder	Havneby			279	-12,8
	Frifelt			275	4,2
	Møgeltønder	www.moegeltoender.dk	www.moegeltoender.infoland.dk/	880	-2,7
	Jejsing	www.jejsing.dk	www.jejsing.infoland.dk/	488	-5,1
	Øster Højstby		www.oester-hoejst.infoland.dk/	531	4,1
Sønderborg	Tandslet	www.tandslet.dk	www.tandslet.dk/	653	-6,7
	Blans	www.blans.infoland.dk	www.blans.infoland.dk	522	-0,6
	Skovby			324	-10,0
	Hundslev	www.hundslev.dk	www.hundslev.dk	411	-4,2
	Fynshav	www.fynshavnet.dk	www.fynshavnet.dk	838	-1,5
	Nybøl	www.nybølstenderup.dk	www.nybølstenderup.dk	1045	0,6
Guldborgsund	Tingsted	www.tingsted.net	www.tingsted.net	221	5,7
	Øster Kippinge	www.osterkippinge.dk	www.osterkippinge.dk	260	-2,6
	Guldborg	www.guldborghave.dk		567	-5,8
	Hasselø Plantage	www.hasseloplantage.dk		231	-0,9
	Kettinge	www.kettinge.webbyen.dk	www.kettinge.webbyen.dk	559	-5,4
Lolland	Hillested			259	-11,3
	Dannemare		www.dannemarre.dk/	446	-5,5
	Stokkemare	www.stokkemare.dk	www.stokkemare.dk	450	-14,8
	Nørreballe			532	-9,2
	Birket	www.birket.dk	www.birketsogn.dk	206	-17,9
	Hunseby			436	-3,3
Langeland	Lohals	www.lohals.dk	www.lohals.dk	479	-15,5
	Snøde			344	-4,4
	Tullebølle			804	-3,5
Bornholm	Listed			208	-15,5
	Østerlars			262	-7,8
	Lobbæk			359	-5,0
	Østermarie	www.ostermarie.dk	www.ostermarie.dk	482	-9,4

Bilag 2: Bevilget tilskud til lokaludviklingsprojekter i 68 landsbyer

Kommune	Landsby	Friluftsråd		Landd.pulje		Leader+		Andet (LOA,		Befolkningstal	Ændring i procent
		97-07	08-13	97-07	08-13	97-07	08-13	97-07	08-13		
Hjørring	Bjergby	X			X				X	914	2,9
	Tversted		X	X					X	585	1,4
	Astrup								X	609	9,9
	Lønstrup	X		X					X	545	-4,6
	Tornby								X	1017	1,9
Frederikshavn	Horne			X		X				767	-2,3
	Lyngså	X	X						X	255	-7,6
	Voerså		X	X		X				573	-2,9
Thisted	Klitmøller	X	X		X				X	833	3,0
	Frøstrup			X					X	640	-3,0
	Østerild							X	X	653	-0,3
Morsø	Vodstrup									232	-7,9
	Vils				X				X	473	-0,2
	Øster Jølby	X				X				650	-3,0
	Sundby		X	X		X			X	352	-9,7
Lemvig	Bøvlingbjerg	X	X	X					X	546	-8,9
	Lønborg	X							X	345	-6,5
Ringkøbing-Skjern	Højmark									290	0,0
	Velling				X					273	-8,4
	Lønborg								X	248	1,2
	Hee		X		X			X		518	-2,5
	No							X		267	-2,6
	Kloster							X		617	-4,9
	Stauning									341	-4,5
	Astrup		X		X					257	1,2
	Bønnerup Strand				X					839	-2,6
Norddjurs	Voldby							X	X	371	-14,3
	Fjellerup		X		X				X	434	-2,7
	Åsrode									217	0,0
	Gjerrild		X						X	455	-9,0
	Ravsted	X	X	X	X	X	X	X	X	444	-6,7
Åbenrå	Holbøl									423	-7,4
	Hostrupskov									440	18,6
	Varnæs		X	X					X	466	-1,7
	Genner			X					X	788	1,0
	Havneby					X			X	279	-12,8
	Frifelt		X		X			X		275	4,2
Tønder	Møgeltønder								X	880	-2,7
	Jejsing			X				X		488	-5,1
	Øster Højst									531	4,1
	Tandslet	X	X						X	653	-6,7
	Blans	X								522	-0,6
Sønderborg	Skovby		X							324	-10,0
	Hundslev								X	411	-4,2
	Fynshav							X	X	838	-1,5
	Nybøl	X						X	X	1045	0,6

Guldborgsund	Tingsted	X						X	221	5,7
	Øster Kippinge				X				260	-2,6
	Guldborg			X				X	567	-5,8
	Hasselø Plantage								231	-0,9
	Kettinge	X		X				X	559	-5,4
Lolland	Hillested								259	-11,3
	Dannemare							X	446	-5,5
	Stokkemarke			X		X		X	450	-14,8
	Nørreballe			X		X			532	-9,2
	Birket								206	-17,9
	Hunseby							X X	436	-3,3
Langeland	Lohals		X	X				X	479	-15,5
	Snøde		X						344	-4,4
	Tullebølle	X	X	X				X	804	-3,5
Bornholm	Listed		X	X					208	-15,5
	Østerlars	X	X					X	262	-7,8
	Lobbæk								359	-5,0
	Østermarie		X					X	482	-9,4

Bilag 3: 68 landsbyer med befolkningsudvikling i yderområderne opgjort med udstykning og salg af byggegrunde

Kommune	Landsby	Udstykninger 1997-2007	Solgt	Udstykninger 2008-2013	Solgt	Befolkningstal	Ændring i procent	
Hjørring	Bjergby	X	X			914	2,9	
	Tversted					585	1,4	
	Astrup					609	9,9	
	Lønstrup					545	-4,6	
	Tornby					1017	1,9	
	Horne					767	-2,3	
Frederikshavn	Lyngså	X	nej (2 år)			255	-7,6	
	Voerså	x	nej (2 år)			573	-2,9	
Thisted	Klitmøller	X	X (udsolgt)	X - 8 grunde	7 ikke solgt	833	3,0	
	Frøstrup	X	X	Nej		640	-3,0	
	Østerild	x	X	Nej		653	-0,3	
Morsø	Vodstrup	Nej		Nej		232	-7,9	
	Vils	X		X - 1 privat		473	-0,2	
	Øster Jølby	X		X - 2 private - 15 kommunale		650	-3,0	
	Sundby	x		X - 4 private		352	-9,7	
	Lemvig	Bøvlingbjerg	X	2 stk	X - 5 offentlige	Ikke solgt	546	-8,9
		Lomborg	Nej		Nej		345	-6,5
Ringkøbing-Skjern	Højmark	X		X - 8 private	2 solgt	290	0,0	
	Velling	X		X 2 private + 9 kommunale	1 solgt	273	-8,4	
	Lønborg	X		Nej		248	1,2	
	Hee	X		X - 19 private	9 solgt	518	-2,5	
	No	X		Nej		267	-2,6	
	Kloster	X		X - 3	0 solgt	617	-4,9	
	Stauning	nej		Nej		341	-4,5	
Norddjurs	Astrup	X		Nej		257	1,2	
	Bønnerup Strand	Nej		X - 4		839	-2,6	
	Voldby	x	Nej	X - 1		371	-14,3	
	Fjellerup	X nyt projekt		X - 7		434	-2,7	
	Ålsrode	Nej		X - 6		217	0,0	
	Gjerrild	X nyt projekt		X - 8		455	-9,0	
Åbenrå	Ravsted			Nej		444	-6,7	
	Holbøl			Nej		423	-7,4	
	Hostrupskov			X	En del solgt	440	18,6	
	Varnæs			X - privat	Er blevet solgt	466	-1,7	
	Genner			Nej		788	1,0	
Tønder	Havneby	Nej		Nej		279	-12,8	
	Frifelt	x	?	Nej		275	4,2	
	Møgeltønder	Planlægges		Nej		880	-2,7	
	Jejsing	x	?	Nej		488	-5,1	
	Øster Højst	Nej		Nej		531	4,1	
Sønderborg	Tandslet	x	X	Nej		653	-6,7	
	Blans	Nej		Nej		522	-0,6	
	Skovby	x	Nej	Nej		324	-10,0	
	Hundslev	Nej		Nej		411	-4,2	
	Fynshav	x	X	X - offentlige		838	-1,5	
	Nybøl	x	X	X - offentlige		1045	0,6	
	Tingsted			Nej		221	5,7	

Guldborgsund							
	Øster Kippinge			Nej		260	-2,6
	Guldborg			Nej		567	-5,8
	Hasselø Plantage			X - private		231	-0,9
	Kettinge	X		Nej		559	-5,4
Lolland	Hillested			Nej		259	-11,3
	Dannemare			Nej		446	-5,5
	Stokkemarke			Nej		450	-14,8
	Nørreballe			Nej		532	-9,2
	Birket			Nej		206	-17,9
	Hunseby			Nej		436	-3,3
Langeland	Lohals			X - 4 private		479	-15,5
	Snøde			Nej		344	-4,4
	Tullebølle			Nej		804	-3,5
Bornholm	Listed			X - 1	Solgt	208	-15,5
	Østerlars	X		Nej		262	-7,8
	Lobbæk			Nej		359	-5,0
	Østermarie	X		Nej		482	-9,4

Bilag 4: Infrastruktur i 68 landsbyer

Kommune	Landsby	Afstand til Motorvej < 7 km		Afstand til central hovedvej < 4 km	Afstand til Marguerit-rute < 1 km		Afstand til station/trinbræt < 2 km	Befolkningstal	Ændring i procent
		2008	2013		2008	2013			
Hjørring	Bjergby	X	X				X	914	2,9
	Tversted				X	X		585	1,4
	Astrup	X	X	X				609	9,9
	Lønstrup				X	X		545	-4,6
	Tornby			X	X	X		1017	1,9
	Horne	X	X	X			X	767	-2,3
Frederikshavn	Lyngså				X	X		255	-7,6
	Voerså				X	X		573	-2,9
Thisted	Klitmøller				X	X		833	3,0
	Frøstrup				X	X		640	-3,0
	Østerild			X	X	X		653	-0,3
Morsø	Vodstrup			X	X	X		232	-7,9
	Vils				X			473	-0,2
	Øster Jølby			X				650	-3,0
	Sundby			X	X	X		352	-9,7
Lemvig	Bøvlingbjerg							546	-8,9
	Lomborg							345	-6,5
Ringkøbing-Skjern	Højmark			X				290	0,0
	Velling							273	-8,4
	Lønborg							248	1,2
	Hee			X	X	X	X	518	-2,5
	No			X				267	-2,6
	Kloster				X	X		617	-4,9
	Stauning							341	-4,5
	Astrup							257	1,2
Norddjurs	Bønnerup Strand				X	X		839	-2,6
	Voldby				X	X		371	-14,3
	Fjellerup					X		434	-2,7
	Ålsrøde							217	0,0
	Gjerrild				X	X		455	-9,0
Åbenrå	Ravsted				X	X		444	-6,7
	Holbøl		X		X	X		423	-7,4
	Hostrupskov			X				440	18,6
	Varnæs							466	-1,7
	Genner	X	X		X	X		788	1
Tønder	Havneby							279	-12,8
	Frifelt							275	4,2
	Møgeltønder				X	X		880	-2,7
	Jejsing			X				488	-5,1
	Øster Højst			X				531	4,1
Sønderborg	Tandslet							653	-6,7
	Blans		X					522	-0,6
	Skovby			X				324	-10,0

	Hundslev			X				411	-4,2
	Fynshav			X	X	X		838	-1,5
	Nybøl		X		X	X		1045	0,6
Guldborg-sund	Tingsted							221	5,7
	Øster Kippinge							260	-2,6
	Guldborg	X	X					567	-5,8
	Hasselø Plantage				X	X		231	-0,9
	Kettinge							559	-5,4
Lolland	Hillested	X	X					259	-11,3
	Dannemare							446	-5,5
	Stokke-marke			X		X		450	-14,8
	Nørreballe			X				532	-9,2
	Birket				X	X		206	-17,9
	Hunseby	X	X					436	-3,3
Langeland	Lohals			X				479	-15,5
	Snøde			X				344	-4,4
	Tullebølle			X	X	X		804	-3,5
Bornholm	Listed			X				208	-15,5
	Østerlars							262	-7,8
	Lobbæk			X				359	-5,0
	Østermarie							482	-9,4

Bilag 5: Skole, ældreservice, biblioteksservice og lokal handel i 68 landsbyer i 2013

Landsby	Skole		Plejecenter/ældrecenter		Bibliotek/bogbus		Købmand/kiosk		Befolkningstal	Ændring i procent
	2008	2013	2008	2013	2008	2013	2008	2013		
Havneby By							X	X	279	-12,8
Tingsted By	X				X				221	5,4
Bjergby By	X	X	X		X	X	X	X	914	2,9
Fynshav By	X	X	X			X	X	X	838	-1,5
Hundslev By									411	-4,2
Højmark By	X	X	X		X	X	X		290	0,0
Hillested By									259	-11,3
Velling By	X	X			X	X	X	X	273	-8,4
Lønborg By									248	1,2
Lønstrup By			X	X	X	X		X	545	-4,6
Hee By	X	X			X	X			518	-2,5
Bønnerup Strand By					X		X	X	839	-2,6
Klitmøller By	X	X	X	X	X	X	X	X	833	3,0
Frifelt By	X						X	X	275	4,2
Øster Kippinge By							X	X	260	-2,6
Tversted By	X	X		X	X	X	X	X	585	1,4
No By									267	-2,6
Voerså By	X	X			X	X	X	X	573	-2,9
Lohals By	X		X	X	X	X	X	X	479	-15,5
Kloster By	X	X		X	X	X	X	X	617	-4,9
Stokkemarke By	X	X	X	X	X	X	X	X	450	-14,8
Listed By									208	-15,5
Guldborg	X				X	X	X	X	567	-5,8
Østerlars By	X	X			X		X	X	262	-7,8
Stauning By	X	X	X	X	X	X	X	X	341	-4,5
Astrup By (Ringkøbing)					X				257	1,2
Ravsted By	X	X					X	X	444	-6,7
Hunseby By									436	-3,3
Østerild By	X	X	X	X	X	X	X	X	653	-0,3
Tandslet By	X	X	X					X	653	-6,7
Holbøl By	X	X						X	423	-7,4
Voldby By	X		X	X			X	X	371	-14,3
Vils By	X	X	X	X			X	X	473	-0,2
Lobbæk By									359	-5,0
Astrup By (Hjørring)	X	X			X	X		X	609	9,9
Horne By	X	X		X	X	X			767	-2,3
Hostrupskov By			X						440	18,6
Hasselø Plantage By									231	-0,9
Tornby By	X	X		X	X	X	X	X	1017	1,9
Møgeltønder By	X	X					X	X	880	-2,7
Blans By							X	X	522	-0,6
Skovby By									324	-10,0
Lomborg By	X				X	X			345	-6,5
Nørreballe By	X	X					X	X	532	-9,2
Fjellerup By			X			X	X	X	434	-2,7
Varnæs By	X	X				X	X		466	-1,7

Dannemare By	X	X	X	X		X	X	X	446	-5,5
Lyngså By					X		X		255	-7,6
Sundby By	X				X		X	X	352	-9,7
Genner By	X	X							788	1,0
Gjerrild By	X	X			X		X	X	455	-9,0
Tullebølle By	X		X	X	X	X	X	X	804	-3,5
Vodstrup By									232	-7,9
Øster Jølby By	X	X	X	X	X	X	X	X	650	-3,0
Birket By									206	-17,9
Ålsrode By									217	0,0
Kettinge By				X		X	X	X	559	-5,4
Snøde By	X	X			X	X	X	X	344	-4,4
Østermarie By	X		X				X	X	482	-9,4
Nybøl By	X	X	X	X	X		X	X	1045	0,6
Jejsing By	X	X			X				488	-5,1
Bøvlingbjerg By	X	X	X	X	X	X	X	X	546	-8,9
Frøstrup By			X	X	X	X	X	X	640	-3,0
Øster Højst By	X	X			X		X		531	4,1

Bilag 6: Spørgeguide

Hvad er dit overordnede indtryk af byen?

Hvilke fællesskaber er der i byen, og hvordan organiserer I jer?

Hvilken rolle spiller kulturlivet i din hverdag, hvilke kulturaktiviteter benytter du dig af, og hvor opsøger du dem?

Hvilken rolle spiller naturen i din hverdag, hvor opsøger du den, og hvordan bruger du den?

Hvordan oplever du den offentlige service i byen?

Hvad er der sket af store ændringer i byen siden 2007?

Bilag 7: Ændringer i servicetilbud, infrastruktur og projektfinansiering i de 68 landsbyer

	Skole	Ældre center	Bibliotek/ bogbus	Købmand	Hjemme- side	Marguerit Rute	Motor- vej	Udstyk stykn- inger	Tilskud til lokal- udvikling
Tingsted +5,4	-		-						
Frifelt +4,2	-							-	
Lohals -15,5	-								
Guldborg -5,8	-				-				
Voldby -14,3	-								
Lomborg -6,5	-								
Sundby -9,7	-		-						
Tullebølle -3,5	-								
Østermarie -9,4	-	-						-	+
Bjergby 2,9		-							
Fynshav -0,4		-	+						
Højmark 0,0		-		-					
Tandslet -5,4		-		+				-	
Hostrupskov +18,6		-							
Fjellerup -2,7		-	+			+			+
Bønnerup Strand -2,6			-					+	+
Horne -2,3		+			-				-
Genner +1,0					-				
Hasselø Plantage +1,3					-				
Østerlars -7,8			-					-	
Lyngså -7,6			-	-					
Gjerrild -9,0			-						+
Jejsing -5,1			-					-	-
Øster Højst +4,1			-	-	+				
Stokkemarke -14,8						+			
Lønstrup -4,6				+					
Holbøl -7,4				+	+		+		
Blans -0,6							+		-
Nybøl +1,3			-				+		
Astrup (Hj) +9,9				+					+
Tversted +1,4		+			+				
Kloster -4,9		+							
Kettinge -5,4		+	+					-	
Tornby +1,9		+							+
Vils -0,2						-			+
Øster Jølby -3,0									-
Velling -8,4									+
Lønborg +1,2					+			-	+
No -2,6								-	-
Kloster -3,7		+							-
Astrup (RKSK) +1,2			-					-	+
Skovby -10,0								-	+
Hundslev -4,2									+
Øster Kippinge -2,6									+
Dannemare -5,5			+		+				+
Nørreballe -9,2									-
Snøde -9,4									+
Øster Marie -13,2									+
Frøstrup -3,0								-	
Østerild -0,3								-	
Ålsrode 0,0								+	
Hee -2,5					+				
Varnæs -1,7			+	-					
Møgeltønder -2,7									+